

ДОРОГА

Ч. 5.

ТРАВЕНЬ

Р. VI.

Св. Юрій на іконі
XV — XVI ст. з Далєви на Лемківщині

1

9

4

3

В ІСТОРИЧНОМУ Музеї

Наші часи особливо гостро повчають, що немає певного щастя окремої людини без упевненого щастя спільнот, що серед них живе та людина. І наші ж часи не менше пророчисто доказують, що горе народу — це одночасно горе членів того народу. Яку цінність мають Ваш достаток, Ваше здоров'я, коли Ваш нарід слабкий і розбитий стоїть чайкою при битій дорозі, що по ній і понад нею мчать залізні потвори сучасної війни? Чи міг хто з українців говорити про своє щастя, коли його нарід пропадав у большевицькій неволі?

Тож спробуймо сьогодні перевести нашу розмову із питань про світогляд окремої людини на питання про світогляд цілих народів. Бо як із роздуму над мінливістю долі родилися погляди окремих людей на світ і життя, так із думок про непевність долі і призначення народів зроджується мудрість цілої нації. І як світогляд окремої людини, або — як казали ми — порядок її мислей і ідей, був доброю основою характеру, так і розроблений, поглиблений і усвідомлений провідною верствою світогляд нації дає порядок мислям, а разом із тим стає фундаментом порядку дій, характеру цілої нації. Для окремої людини небезпечно бути в критичнім стані без утвердженого погляду на світ і життя. Для цілого народу це просто трагічно, коли він знайдеться на рішальнім перехресті своєї історії без просвітлених доріг минувшини і без ясного уявлення, куди йти, яке його призначення, коротко: без світогляду.

Такі трагедії нераз переживав український нарід. Тож з-під привітних тіней дотеперішніх наших роздумувань перейдім в історичний музей і з особливою увагою пригляньмося до таких трагічних моментів.

Розладдя душ і велика руїна

Ось середина сімнадцятого століття. Богдан Хмельницький дев'ять літ кує з січової ухадницько-воляцької республіки, з останків колишньої княжої провідної верстви та з розбурханого революцією українського люду нову українську державу. Аж відомий історик В'ячеслав Липинський поміг нам зрозуміти й оцінити неповторну велич цього героя і політика. Східна Європа порядкувалася досі то суперництвом, то порозумінням двох сил, двох держав: Польщі і Московщини. Та ось роками майстерно підготовлювана гетьманом коаліція — спілка держав для перебудови Східної Європи починає діяти. В тій новій Східній Європі рішальними силами мають стати на місці Польщі й Московщини, — Україна і Швеція, в той час наймогутніший представник германського світу.

Але трагічна доля України хотіла, що саме в таку хвилину гетьман — передвісник багатьох ідей і подій наших днів — несподівано вмирає. Молода українська держава з трьох сторін обскочена смертельними ворогами. З півночі лестю і насильством пре Москва. З заходу польське панство, зігнане з українських маєтків, простягає свої ласі руки. З півдня рве живе тіло татарський хижак. А нація-держава без великого провідника і без ясного світогляду — роздерта унутрі різними думками. Козацька старшина мріє про Україну на зразок польської шляхетчини з „золотою свободою“. На Січі голублять і бережуть, як скарбу, вольницю малого товариства без відповідальності за цілу державу. В вищих церковних колах вже бачать у цареві помазанника Божого. Московщина вже шукає в голоті свого зняряддя й бунтує її проти провідної верстви. Тільки найбільш зріла частина козацька, залишається вірна заповітові Богдана і прагне зберегти його монархію.

Так бачимо в той час боротьбу чотирьох світоглядів в українським світі, одного польського, одного московського і двох українських: загумінкового січового і державницького. Бачимо громадянську війну в духові, боротьбу ідеологій в той час, коли до загину треба було однозгідности й одностайного виступу. Вислід такого стану єдиний можливий: велика руїна!

Чужа мудрість викривляє українську революцію

Перейдім в іншу залю історичного музею. Ось 1917 і наступні роки. Здається: небо схиляється і подає українському народові можливість творити своє життя по своїй вільній волі.

Та щербата доля не дає Україні ні великого провідника, зрілої провідної верстви зі своїм світоглядом, своєю мудрістю, як казав Шевченко. Знову чужі думки муть українську самодомість. Селянський нарід мріє про свою землю коло своєї білої хати серед вишневого саду. В той час провідна інтелігенція і інтелігентська молодь у величезній більшості в лоні чужих думок. Вона повторяє слова про землю вільну як повітря, землю, що повинна б бути власністю всіх і всією. Та це неукраїнська думка. Це думка кочовничої Азії, що споконвіку намагається опанувати українські степи. Це саме та думка, що проти неї впродовж своєї історії борючись український нарід. Або інша партія, що з'єднала в своїх рядах видатні уми. Вона живе ідеями, зродженими в жидівським мізку Карла Маркса і перепущеними через московську свідомість. „Немає батьківщини для робітника“. Одне з гасел тієї мудрости жидівського і московського вільного кочовика, гасло чуже для українця, прив'язаного душою до своєї отчизни.

Українська інтелігенція 1917 року повторяє пацифістичні кличі про мир як найбільшу цінність. Тому вона нерадо, знову підзорливо, часом навіть вороже, ставиться до інстинктивних рухів серед народу, що прагнуть військової організації й вишколу в т. зв. вільнім козацтві, до дисциплінованих військових частин. Це діється підчас великої війни, в початку будови молодої держави, коли треба найбільшій натуги організованих бойових сил народу.

Москва знову підбиває Україну своїми випробуваними засобами: лестю й насильством. Провідна верства без своєї мудрости сходить з історичного коню. Рік 1918. Відновляється українська гетьманщина. Та й провідні кола гетьманського правління не мають ще ясного світоглядного оформлення. Гетьманщина 1918 року не стає українською народною монархією, але починає щораз більше спиратися на чужонаціональні промислові, торговельні, фінансові сили. Повстання кінця 1918 року затопляє державу. А отаманщина 1919 року не знаходить своєї державної форми. Вона, не маючи ясної ідеї, розпадається на окремі відрухи, без візії загальноукраїнського призначення, і розпливається в анархії.

Перед дальшою мандрівкою

Виходимо з історичних заль музею. Весняне сонце і вітер на наших вулицях і дерева у свіжій зелені. Великі плями кличуть українську молодь виряджатися до походу „в степи куманські безконечні“ проти відвічного ворога українського світу, проти азійського степу, зорганізованого і репрезентованого сьогодні московським большевизмом.

Та саме в ту нову рішальну хвилину не сміємо забувати поклику нашого вчителя Івана Франка про велику порученість одночасно впорядковувати і свої „таємні глибини серцевні, де кують будучину народу“.

Бо і нині як і 1657 і як у 1917—18—19 роках, у час, коли важиться доля українського народу, там, у наших душах, має виробленої своєї мудрости. Там ще часто вольниця роз'яснених, невпорядкованих думок і поривів. Там ще „коромола полків поганих“ із чужих мислей, що на душі летять як тривога. Нині, більш як коли, стають пекучі теперішніми наші мандрівки по столиці світогляду. Тож ступимо хвилину в дорозі і підемо даліше.

М. Іваненко

ГЕРАСЬ СОКОЛЕНКО

* * *
Цілую молодість свою
І серце голубом воркоче.
Блакитне озеро в гаю
Безжурно спить в обіймах ночі,
Цілую молодість свою.

Зоря у трави запліта
Косинки бгнені і ніжні.
І квітнуть піснею уста
Неначе вишня білосніжна,
Зоря над гаєм розцвіта.

Над сонним берегом снують
Рожевих мрій крилаті зграї.
Всю ніч над озером стою —
Горю вогнем і не згоряю —
Цілую молодість свою.

„Нам допоможе святий Юр

славу добувати...”

Коли дня 28. квітня 1943 проголошено вість, що створюється СС. Стрілецька Дивізія Галичина, живо забилися тисячі юних українських сердець. З огнем в очах прийняло молоде наше покоління поклик до зброї. Воно бо, те покоління, своїм символом святого Юрія, лицаря й воїна, має; воно — отих з-під крутів та Базару своїми старшими братами зве; воно — Міхновського ідею власної збройної сили на початку прагнень своїх ставить; і воно вірить, що тільки збройна боротьба принесе кращу долю. Воно, те покоління, безмежно кохає батьківщину свою, хоче чинити життя свого цю любов засвідчити. В чому більше змістовлюється чин, як не збройному зриві!

Коли батьки наші розказували про УСС-ів, про

славні бої, про те, як Червону Калину підіймали, — ми заздрили їм, що їм доля дозволила бути учасниками Визвольних Змагань. Від майже чотирьох літ народи Європи борються збройно за своє майбутнє; ми знаємо: у вогні всесвітньої війни кується й наша доля. А проте досі — вона кувалася без нас.

Тепер нам дано змогу взяти участь у великих змаганнях.

Українська молодь підняла виклик — стає на старті. Її кличе юнацький порив, серце гаряче й відважне; веде її холодний розум, що наказує творити свою збройну силу.

Пішла велика вість по краю; від ряду днів іде набір добровільців. Ідуть сотні, тисячі, а на чолі їх українське юнацтво. „Бо пора вже велика єсть...”

Купчинський

На поклик

Над селом стояла синява, така безхмарна, як це в Галичині тільки восени буває. Сонце відколось від Вороняків, з більших гір на цілу Золочівщину, і дивилось цікаво на те, що викотився з брами попівства і поторохкотів селом. На возі молодий священик в чорному порохнику і два молодші громадяни в гімназистських одягах. На священика білий солом'яний капелюх, що мав широкими крисами ранішньому вітрі, в гімназистів чотири золоті паски на шпирі, що блищали в ранішньому сонці, як правдиве золото. Віз недовго торохтів. Зараз на скруті, коло двора, де на химородь, увігнався з розгоном у столітню калабану ішов собі повагом, чвйкаючи та поскрипуючи.

Тоді саме вскочила на віз фантазія. Перекривила одному гімназистові шапку, висмикнула з під неї мичку довгого чулка (хто з гімназистів не носить у восьмій класі довгого чулка?), а другому розстібнула блюзку під шиєю і видобула світло червону гарасівку.

— Гей, Василю, куди ми їдемо? — спитав один гімназист другого.

— Ясне як парасоль: до стрільців.

— Тобі що сталося? — здивувався священик. — Ніби не щось!...

— Я знаю. Але, чи він знає? Одже кажеш: до стрільців?

— Ясно.

— А що роблять ті, що їдуть до війська?

— Як хто. Дехто плаче.

— А ми?

— Ми їдемо весело.

— Мало того, збройна сила, мало. Ми співаємо.

— Молодим, чистим як скло, тенориком затягнув:

„Як м'я в синій кабат вбрали,
Як м'я в синій кабат вбрали”...

Другий гімназист недармо розстібнув комір. Втягнув шию в блюзку, лівою долонею підпер уста і загуб молодечим підскоком:

„...І карабін до рук дали”

А обидва разом:

„...І карабін до рук дали”...

— Хлопці, перестаньте! Село! — успокоював священик.

— Власне, вуйку, тому. Якийсь філософ сказав, що війни з музики виграти не можна.

— Ти дурний зі своїм філософом. Виїдеш на поле — ви, скільки схочеш.

— Але ніхто, вуйку, не буде чути.

Саме віз виїхав на сухе, але фантазія вже не вступилася.

„Я в дорогу-у-у виїжджаю,
На серденьку-у-у тугу маю —
Бувай ми здоро-го-ва
Ти, дівчино мо-го-я”.

— Перестанеш один з другим, чи ні! — сварився, всміхаючись, священик.

Але хлопці нині ні трохи не боялися поважного доктора теології.

„З тобов розстаю-гу-ся,
На Бога здаю-гу-ся...”

Два голоси, а якого вітру в селі наробили! То тут, то там замаюріла червона чи синя дівоча хустка, то тут, то там махнув до них із-за плота білий вишиваний платок.

І старші господарі здоровили, але не так, як щодня, коли отець духовний ішли чи їхали. А з якоюсь молодістю усмішкою в очах, з якимсь весняним сонцем на лиці.

І не „Слава-Йсу”, а „Дай, Боже, щасливо!”

А молоді хлопці підбігали аж до воза.

— Ви вже? До Золочева?

— А ви коли?

— Завтра. Сімнадцять нас їде.

— То ми вам там зробимо місце. Тільки при.....

Віз поторохтів мурованкою і заглушив останні слова.

Ось уже крізь нависле віття верб засвітився кінець села. Ось ще кілька хат, а далі поле та поле аж до самого Золочева.

„Там у полі береза стояла,
Там у полі береза стояла,
Думала, думає, думай
думку думає...”

Стара рекрутська пісня пригадала щось сивому візникові Петрові, бо аж головою крутнув. А далі стягнув віжки, пустив коні кроком, подивився боком на „єгомостя” і затягнув разом з хлопцями:

„Під березов стояли рекрути...”

— Петре, а вам що? — здивувався священик.

— Пригадалося, прошу отця. Гей-гей, аж самого кортить піти.

Федюкова Ганя, не знає, чи випадково, чи таки навмисне, перед самими кінями з повними коновками перебігла.

— Дякуємо, тобі, дівчино!

— Щасливої дороги! — відказала з містка і зашарілася як калина.

— Все буде добре! — ствердив старий Петро. — З повним нас перейшла.

Цмокнув на коні, цвяхнув батоном і рушив чвалом, аж копів понад верби піднявся.

Широкий світ розтворив рамена і прийняв до себе двох нових Усусувів.

БІЛИЙ ЛИЦАР на Сагарі

Травнева ніч над пісками, росяна, ще холодна. Не дихає вітер, не морщить малого озерця, що серед соснового гаю. Під соснами сіріє декілька шатер, блимає ватра. Давно затихла пісня, давно поснули у шатрах; тільки самотна закутана постать вартового інколи ворухнеться, докине патиків у ватру і тріскотом збудженого вогню зрушить тишу. Вартовий мріє, біжить думками завтрішньому дневі назустріч: То приїде на Сагару Білий Лицар — Юрій з дружинниками; то святкуватимуть Свято Весни. А ті, що сплять у шатрах, почали вже сьогодні підготовлятися до свята.

* * *

Як перші промені сонця пірнули купатись в самотне озерце, ранній вітер приніс з обрїю пісню. Він носив її так і торік, і позаторік — на Юрія, на Свято Весни. На пісковому горбі з'явилися перші постаті юнаків. У них на головах ширококрисі капелюхи, сірозелені сорочки і короткі, до колін, штанці. З ними пластова пісня. А далі за ними — другі такі, як вони. Хлопці, дівчата... відділ за відділом. Курінні знамена, гурткові

еїд чьлопои ижвоодох
нобарвно над ними. То львівський пластовий кіш збирається на своє щорічне свято. „Сагара“ не дуже то й далеко від Львова, від шляху, що йде на Брюховичі направо за горою.

Кожний курінь дістав у ліску своє місце на табір, і тепер влаштовується... На вільній площі посередині — технічний гурток ладить машт із пластових палиць. Кошова команда від ранку урядує, обозний стрічі ще від учора на місці. Довкруги рух, пісня, сміх.

Біля десятої перший свисток обозного: звіт курінних і наказ. В самий полудень відкриття стрічі. Ще не було стільки пластової братії на Сагарі, як того року: майже тисячка пластунів на збірці. Майже тисяча юнаків, що серцем віддані одній ідеї... Щасливо усміхнені юнацькі обличчя. „Наказ —

Гурт „Лісових Чортів“.

число перше... — читає писар... „дано на Сагарі дня 10. травня 1930 року“.

Іде прапор угору, спершу жовто-блакитний, опісля всі курінні знамена. Стріча віддає честь.

Свято Весни має багату програму. Спершу змагання куренів за найкращий табір, потім вправи, м'ячеві гри, біг на впростоць, підходження...

„Чорноморці“ при своєму „столі“.

Швидко-швиденько минає пластовий день. Сутінок сходить на землю. Тоді святкова збірка і Рада Великої Ватри. Сотні очей глядять у високе полум'я, що сипле іскри в небо. Говорить командант коша, потім старший пластун Т... Про весну... символ молодости й відродження, про Лицаря Білого Юрія, воїна без жаху, що все життя за правду боровся і завжди в житті й боротьбі чесний був і лицарський, і тому

нашим взором став... Бо і перед нами шлях боротьби за правду і ми присягнули йти тим шляхом так відважно й чесно, як Юрій...

Потім пісні, роздача пластових відзначень, нагород за змагання, пописи і знову пісні, щораз то веселіше, пластовий кабаре, акробатика... пісні...

Та кінчається пластовий день, поволі погасає ватра. Стоїть на „струнко“ львівський пластовий

кіш і могутній гимн несеться над Сагарою. Останній наказ закриває свято — останнє пластова свято Весни...

Восени того ж року закрито з наказу влади Український Пластовий Улад.

Довгим походом вертається кіш додому. На чолі, як передня сторожа, — „Лісові Чорти“ — позаду, як задня охорона, — „Чорноморці“.

Сосновий гай і самотне озеро серед пісків задрімали, а вечірній вітер колихав їх до сну пластовою піснею, що приніс відтіля, де за горбами зникали останні ряди пластунів.

ГР. ЛУКІВ

НА ВЕРХИ...

На верхи, височінь
Піднімайтесь з низів,
Ген у даль-далечінь, —
Чи ти чув, зрозумів?

До краси, до висот,
На верхи синіх гір,
Без турбот, перешкод,
Приготуй бистрий зір.

Там у прбстїр блакить,
В ясний сонячний світ,
Мов рікою біжить —
І співає привіт.

На верхи, височінь,
Піднімайтесь з низів,
Ген у даль-далечінь,
Чи ти чув, зрозумів?

Корсар із Олешок

Гнівне було це триясне південне сонце 14 березня 1808 в океані, коло берегів Португалії. Двадцятип'ятигарматна корвета, під святоандріївським прапором, „Св. Євпраксія“ дрейфувала на безвітрі. Вітрила повисли безвладно на реях. Ні вітру, ні хвилі — кругом тиша. Тільки кричать меві, черкають крильми брижу. І ні вітрила на обрії, що пружкий, мов шпалага.

Сурма скликає морців на поклад. Капітан Алексеев, учасник битв під Хіосом та Чесмою, ще на панування Катерини II, буряколиций, кульгавий, із косою, що висковзується мов мишачий хвіст, з-під трирога, вдягнутого набакир, свердлить очима кожного матроса. А вони всі Олешківці й Херсонці, моряки з діда-прадіда, нащадки запожців, кремезні, дужі, обсмалені. Не один рейс зробили, не одному порті гуляли, не одне море бачили.

Ряд вистроївся. Екіпаж корвети стоїть, витягнувшись струнко. Хто босоніж, хто у чоботях, хто простоволосий. Як ого застала сурма. Біля „плутонгів“ мічмани й лейтенанти.

— Хто говорив, що в царевій фльоті їжа мов для собак, офіцерів слід було б потопити в морі?...

Проскрипів, мов снасть на вітрі, голос Алексеева.

— Ну... Хто говорив?... Відповідай, а то всіх покараю... Ряд мовчить. Тільки скрикують меві й тріщить такеляж.

— Я говорив, що в царевій фльоті могли б годувати раще, а про офіцерів не говорив. Це вже збрехали.

Із ряду виступив статний молодий морець. Його знали всі. Це колишній лоцман із Голої Пристані, Данило Якимовський.

Капітан ішов до нього. Ішов, скрадаючись. В очах грали еленкуваті вогні. Товста „кошка“-нагай, із оливом на кінці, блітала його руку. А її добре знали всі з військової корвети „Св. Євпраксія“. Офіцери були тут дійсно люті. Але Якимовський дивився йому просто в вічі. Немов глузував. Капітан замахнувся.

— Хлоп'ята, а нумо, даймо гарту!

І ряд здригнувся, зломився. Сотня матросів кинулась на своїх командирів. Матроси мабуть були в змові. Офіцери не стигли добути своїх кортиків, як їм скручено руки, повалено на землю.

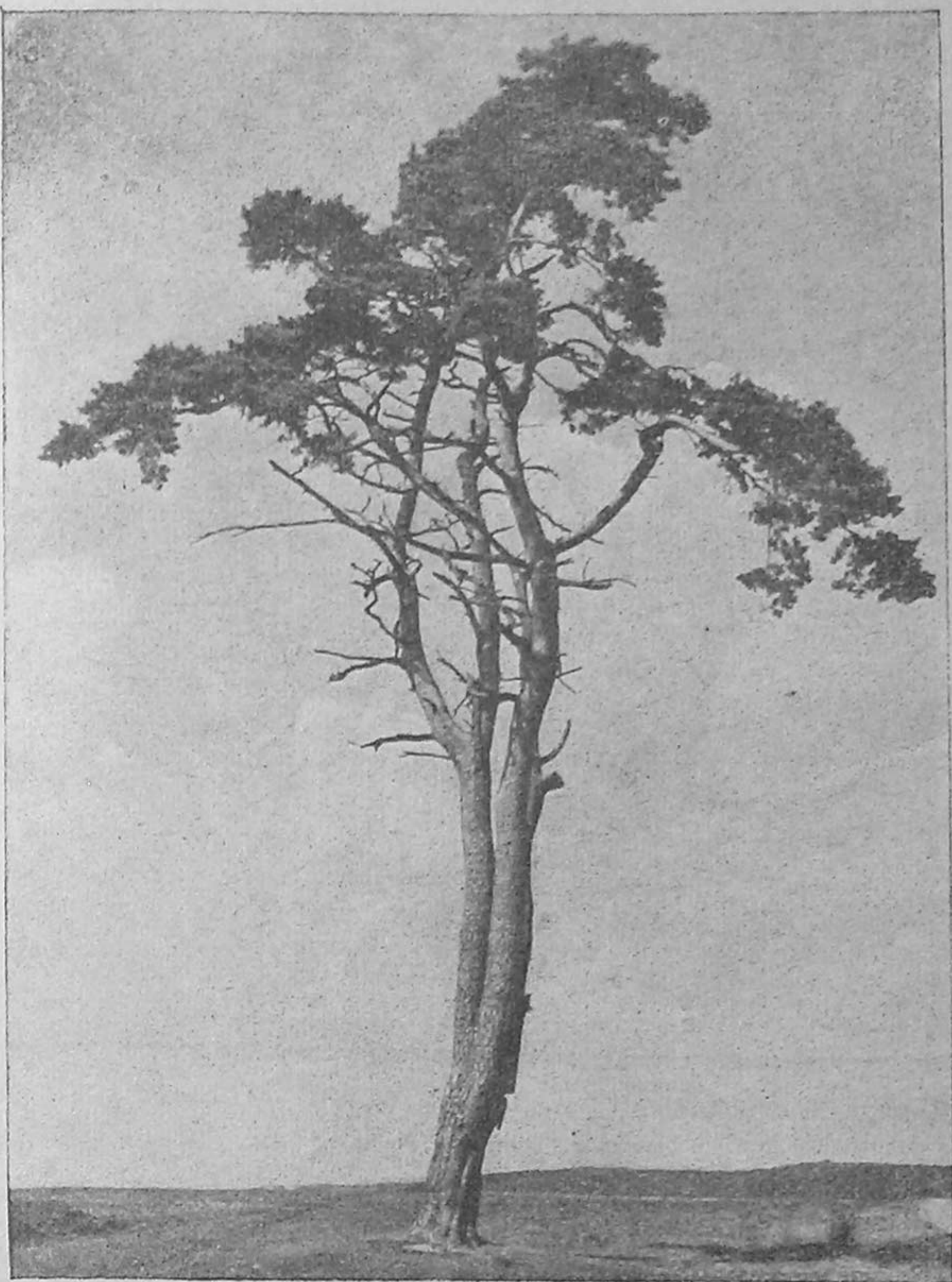
— На рею їх, чортових дітей! На рею, їх...

„Св. Євпраксія“ не зголосилась до Опорто, як їй наказав у Гамбурзі російський резидент. Вона пройшла на всіх вітрилах повз Лісбону і кинула якір в Кадіксі, в сонячній сазі південної Іспанії. Коли на поклад прибув французький комісар і запитав про капітана та про назву судна, йому назустріч прийшов Данило Якимовський у мундурі без царських еполетів і заявив йому, що корвета називається „Країна квітів“, „Pays des fleurs“, та держатиме шлях до Індії, обминаючи Африку. Комісар засалютував і відійшов, а матроси з „Країни квітів“ розсипались по портових тавернах. На декілька днів той самий комісар з'явився знов на покладі і заявив, що за наказом короля Іспанії Йосипа Бонапарте корвету арештують і вона буде вжита для військових потреб. Другого дня мала б вона підняти вітрила й іти до Генуї для проведення звітної вантажу зброї й війська. Багнети жолдаків скрипили наказу. Корвета вийшла в море й при добром вітрі була незабаром у Генуї, щоб перебрести потрібний вантаж, військового матеріалу, необхідний для облоги зворохоблених іспанських міст. Але поночі, коли корабель був проти берегів Іспанії, екіпаж Якимовського пов'язав французів і, причаливши в пустельній затоці до катальонських берегів, видав їх враз із зброєю іспанським повстанцям. З ними Якимовський мабуть наладнав зв'язок ще в Кадіксі.

Засурмлено збірку. Ясніла погожа південна ніч. Мріяли іспанські береги. Тихо билась брижа.

— Друзі, — сказав молодий капітан, — вороття нам немає. Ми задерлись із двома державами. Тепер шукатимуть не тільки „Святої Євпраксії“, але й „Країни квітів“. У цих водах нам нема що робити. Хто хоче, нехай повертається додому, висадитись завжди можна, хто хоче — нехай іде зі мною. Підемо в світ шукати тієї країни квітів, що про неї ми марили і в її честь назвали ми нашу лебідку...

Від тієї пам'ятної ночі починається одисея українського корсаря Данила Якимовського. У багатьох портах світу, від Пальосу до Бомбею, від Нового Орлеану до далекого Таїоку знадала якір ця корвета, що плила під невиданим ще на великих шляхах морів прапором: це не білий прапор із синім хрестом св. Андрія, це не стяг корсарів-чорний із мертвою

Гут Володимир:

„Самітня сосна“

головою — маяв на вимпелі „Країни квітів“, а старовинна малинова козацька корогва з прямим хрестом, із зорями й місяцем лопотала в вітрах океанів.

1812 рік. Вістка про велику війну на сході, розпочату Наполеоном застала корвету Якимовського на водах Арабії. Крізь Кавказ, крізь Персію й Святу Землю дійшла до запорозьких правнуків ця тривожна вість. І вже в серпні 1812 року „Країна квітів“ кидає якір в Істамбулі, а бравий капітан, осмалений у південному сонці, чекає на авдієнцію у генерала Себастьяні, імператорського посла в Порті. Якимовський пропонує десант біля Одеси. Його корвета, його люди, досвідчені лоцмани й морці, що знають побережжя, як своїх п'ять пальців, стоять до послуг урядові імператора французів. Нехай забуде він колишню пригоду в Кадіксі.

Невідомо, що відповів Якимовському на цей смілий проект генерал Себастьяні. Можливо, що ждав на відповідь із головної квартири. Десь, між Москвою й Парижем, згубилась його доповідь у цій справі. Якимовський і залога „Країни квітів“ доволі довго чекала, нудьгуючи в каварнях Перу. А тимчасом кампанія скінчилась і надійшли події, серед яких забуто проект олешківського лоцмана.

На цьому губиться слід українського корсаря Данила Якимовського. Може „Країна квітів“, пропливши багато морів та загортаючи до не одного веселого порту, таки знайшла затишну пристань у своїй вимріяній країні квітів? Може нащадки українських піратів живуть десь, завітавши на один із островів Тихого океану, куди заїздить корабель у ряди-годи, а тубільні дівчата квітчають його квітцям та розважають так любо, що не сила покинути ці привітні береги? Може в прелюту шквірю біля Вогняної землі або проти Рогу Доброї надії розломилась на тріски ця струнка корвета і на дні далеких океанів сплять і по цей час морці з залози Якимовського біля золота, награбованого ними? А може, немов отой казковий Голяндець, снує корвета — привид ще й досі вздовж таємничих скельних берегів Венецуелі та в Саргасовому морі? Але ж бо й досі леліють усі старовинні порти пам'ять про бунтарську корвету, на якій отаманив волелюбний олешківець, капітан-корсар Якимовський.

Народжений у робітничій сім'ї, Микола Хвильовий захопився ідеями комунізму, у своїх ранніх творах оспівував ідеальну „загірню комуну“, що його потоптаній нації мала принести волю і рівні права з усіма. Яке ж жорстоке було його розчарування, яка страшна покута!

„Мабуть прийшов кінець. З'їли сукини сини революцію“, — скрикує Нестор у „Глухих шляхах“. Тим то на цих „глухих шляхах“ Хвильового темно, гудуть сосни, хуртовини. Ось чому в „Солонському яру“ він стверджує: „Темна наша батьківщина. Розбіглась по жовтих кварталах чорнозему й зойкає на обніжках своїх золотих ланів. Блукає вона за вітряками і ніяк не найде веселого шляху“. З цими вітряками, з отруйним ядом большевизму, що йшов на винищення степової нації, почав Хвильовий нещадну боротьбу.

В цій нерівній боротьбі він не зупинився на півдорозі. Він ясно розумів, що гнила ідея ортодоксійного соціалізму привела Москві за параван старого російського імперіялізму. Звідси в його творах поворот до історії, зокрема до трагічної полтавської битви в 1709 р., у наслідок якої Україна втратила самостійність: „Народився я, — пише він в „Арабесках“, — в одному з тих городків, саме в степовому краю, саме в полковій залозі, де колись, так давно, Слобожанські полки, а потім недалеко Диканька з Мазепою на шведських могилах перед побойщем“.

Куди б не глядів Хвильовий, про що б не писав, перед ним усе стояла трагічна тінь шведських могил. У його прагматичних, нав'язаних пристрастю любов'ю до своєї батьківщини оповіданнях зустрічаємо оті могили у всіх можливих відмін-

повільною ходою бредуть круторогі воли з молочної фарми? Чи сплету тобі вінок із польових дзвоників — з подій: як була, як пройшла, як гриміла, як народжувалася молода епоха? Ішла м'ятежна епоха. Ішла духмяна романтика, і нечутно ходили в борах тіні середньовічних лицарів. Бігли вітри із Сходу — сторожкі й тривожні. І тоді в аулах моєї голубої Савої стояв гул. Через перевали, з азійського степу, з глухої тайги летіли: депеша за депешою.

О, Мартінесе Сієрра!..

Ніч, Весна. Гримить повінь. На дальньому костьолі горить огонь і теж творить поему. Я мовчу. Марія мовчить. На мосту тихо, і тільки мутні води клеочуть і тікають у невідому даль. Тоді я знову пізнаю, як я безумно люблю город. Уранці в городі, де незнайомі вулиці, а по них проходиш, якось невідомо й задумано: проходять і зникають давно забуті тіні іхтіозаврів, і розчиняється рожеве вікно в майбуття. Гарно приїхати в город із села, коли в кварталах дримає тиша, дрімачі мають візники, а по вулицях метуть двірники, коли в город прокидається ранок і гулко процокотить фаєтон, а потім — змовкне.

— Слухай, Nicolaus! Коли я думаю про міські квартали, я думаю, що я чула юнка з голубими прозорими віями, що я маю амазонянка й джигітую десь у заозерних краях... Слухай, Nicolaus!

Ніч.

Весна.

Міст.

Марія.

Але так можна збожеволіти: коли ранок почне рундукувати за м'якою зеленню дерев стоять рундуки. І плентаються сюди люди — білі, незнайомі, забуті, як далека Еспанія, як тріглотитний вік, коли люди ловили за хвіст леопарда й тут роздирали його надвоє, щоб їсти. І починає ще ранок — білий тий шлях, а за ним плентаються фургони селянської городниччини.

— Маріє! Я безумно люблю город! Я люблю робітничі квартали й квартали голоти, коли дивишся відтіля на костьолі коли на костьолі в діядемі ночі горить казковим огнем ферблят. Тоді я похиляюсь на телеграфний стовп і думаю, як ніколи не розкажу, що робиться в моїй душі, які виникають образи, які, як потоки, як жемчуг, протікають біля мого мантичного серця: жемчуг хрумтить і японські ліхтарники (коли гоголівський ярмарок) біля прозоро-фантастичних денців (коники), що я їх уже ніколи, ніколи не побачу на зарі. Тоді я наливаю себе вишневим соком моєї неможливої муки й молюся, щоб Бог зробив мене генієм: щоб розказав розі, №: горить.

Я безумно люблю город.

Микола Хвильовий

АРАБЕСКИ

(Фрагмент)

Г о р о д.

Я безумно люблю город. Я люблю виходити ввечері із своєї кімнати, іти на шумні бульвари, випивати шум, нюхати запах бензолу і тоді йти на закинуті квартали, щоб побачити японські ліхтарники — так, здається — в трикутниках цифр: будинок, на розі, №: говорить. Я люблю, коли далеко на дальніх міських левадах рипить трамвай: щось неможливе нагадує цей рип, щоб постали переді мною теплі образи, як хрустальні дороги, як прозоро-фантастичні ліденці (коники), що я їх уже ніколи, ніколи не побачу на базарі. Тоді я люблю Еспанію, тому що вона далеко, тому що я фантаст, тому що я пізнаю й кохаю город не так, як інші, тому що город — це Сервантес Сааведра-Мігуель, тому що в битві при Лепанто, тому що в полон до альжирських піратів. Тому що підходить до мене Марія й каже:

— Nicolaus! Я читала сьогодні еспанські новелі, і я скажу: Мартінес Сієрра — моя радість, бо в його новелях маленька музика, мелодія слів як оркестра моєї душі, коли у вишневих садках моєї чумацької країни жевріють зорі: падають на ягоди крізь темну темряву літньої синьоблузої ночі й падають на ставки, щоб прозвучати. Мартінес Сієрра — маленька флейта, веснянка дум про далеку Еспанію.

Ми зупинились на мосту. Гримить повінь. Над рікою важкі весняні хмари. Тоді Марія дивиться на далекий огонь, що горить на костьолі, і творить поему. Гримить повінь. Над рікою важкі весняні хмари.

Ніч.

Весна.

Міст.

Марія.

О, Мартінесе Сієрра! Тобі, музичному музикантові, твоїм новелям, де звучить така широка й радісна весна, де міряди мірядів голубих метеликів над гармонією моєї душі — тобі шлю із своєї чумацької країни привіт. О, Мартінесе Сієрра! Не тільки ти закоханий у звуки, фарби й запах слова — я теж естет. Я вірю, що наші душі зйдуться десь у мірядів голубих метеликів, у цій голубій хуртовині, коли серце так енергійно стисне, наче таємна мавка розказує океанну казку, коли в океанах горять жемчуги, як горить сонце на шляхах моєї чумацької надзвичайної країни. О, Мартінесе Сієрра! Про що розповім тобі? Чи розкажу тобі, як співають наші дівчата біля шведських могил, коли пісня з буряків, як сіроока жура, як геніяльний Леонтович у бур'янах мого степового краю? Чи розкажу тобі, як

ХВИЛЬОВИЙ

„рипуть віз до великої шведської могили“, „тягнуться до великої шведської могили“, „у степу маячить велика шведська могила“ і т. д. Згадки про цю могилу не випадкові, вони пронизують цілу його творчість, вони прагнуть до того, щоб його „обмежені сучасники“ ні на хвилину не спускали з його великого історичного символу.

Ще ясніше, ніж у мистецьких творах, виявив Хвильовий політичне обличчя у літературних памфлетах. Він висунув гасло орієнтації української культури на Європу, а разом з тим гасло зірвати зв'язок з Росією і йти в науку до Європи: „Критик Микола Могиланський, що, як багато-багато ін- загинув у тайгах Сибіру, так висловив своє захоплення життям від Хвильового подібне до того, ніби в кімнаті, де так душно, що було важко дихати, відчинили вікна, й ле- раптом відчули свіже повітря“

І справді! Хвильовий з величезною вірою боровся з хуто- ством і розхитаністю української вдачі, відсовуючись як категоричніше від Москви, він гострим поворотом хотів вести свою націю до державницького рівня. Проте еволюція ідей Хвильового найяскравіше зазначилася в незакінчено- на жалі, романі „Вальдшнепи“. Устами одного з героїв, амазова, большевицькі гасла з 1917 р. він називає „фари- твом і матеріалом для спекуляції“. Революція, на його ку, переживає свій термідор, треба шукати нових шляхів, шляхи розкриває відважна фашистка Аглая. Вона вчить амазова, куди йти, куди вести Україну, а він доходить шті до висновку, що націю треба вести в бій під цілком ональними гаслами.

Такого безприкладно відважного пропагування нових ідей, що йшли в цілковитий розріз з большевицькою політикою, в большевицькій дійсності досі не було. Не диво, що Хвильо- вий очолив увесь великий рух національного відродження, що став серцем і розумом своєї доби, що сьогодні він — могутній символ прагнень усієї нації. Не диво теж, що на нього поси- палися громи, що він став ворогом Советського Союзу № 1, що навіть сам „товариш“ Сталін виступив проти нього. Ось фрагмент промови Сталіна, сам по собі прецікавий документ: „В той час, коли західно-європейські пролетарі і їхні комуні- стичні партії (читай: жидівський інтернаціонал — прим. Ред.) повні симпатії до „Москви“, цитаделі міжнародного револю- ційного руху й ленінізму, в той час, коли західно-європейські пролетарі з захопленням дивляться на прапор, що повіває в Москві, український „комуніст“ Хвильовий не має нічого іншого сказати на користь „Москви“, крім того, як закликати всіх українських діячів до втечі від „Москви“ якомога швидше.

Цькуванням і дикими переслідуваннями червона від крові Москва хотіла поставити Хвильового на коліна і запрягти у візок великоросійського імперіялізму. Та це їй не вдалося. Побачивши що насильство дедалі міцніше закріплює Укра- їну, що зруйноване колективізацією селянство гине з голоду на своїй пребагатій землі, що Москва безпощадним терором ліквідує рештки культурної автономії України, Хвильовий 13-го травня 1933 р. самогубним пострілом закінчив життя. Так, де- сять років тому, відійшов у вічність великий українець наших часів, відійшов з гордим чолом, незламний, як жив і боровся.

ЦЕТ.

ліш

ПІД ДОШЕМ...

Дош! До школи лишилось ще чотири вулиці і всього дві ни часу. Не роздивляючись, ляпаю по калюжах, не реагу- навіть на лайку і зойк перехожих, яких я рясно обдаю окою і водою. Шкода, нема часу, а то б поговорили... м прожогом вскакую в глибочезну калюжу. Рятуючи ші, які вже майже повні води, хочу вискочити на єдиний тичкий камінець, що торчить, як той острів, посередині. моя права кальоша, яка була визначена на цей героїчний ок, пролітає повз нього. Ну, звичайно, в кальоші існує нога разом з черевиком, в даному випадку моя, ну й... очі в чорні води, думаю: цікаво, чи хтось з дівчат зі и бачить, як я на очах здивованої, а водночас задово- , публіки тону у цьому чорному морі. Але, видно, не ось мені в нім таки втопитись. Чиясь рука підхоплює якраз в той момент, коли мій ніс вже майже занурився хливі хвилі, і, піднявши над водою, ставить мене на

— Дуже дякую. Ви врятували мені життя. Подайте адре- вас щиро винагороджу. Як ви називаєтесь? (Все це під- но з тількищо прочитаного пригодницького роману). еготовом відповідає мій спаситель. Я ображений. Пі- ю голову. Оце так... Та це ж Микола Григорович. Хви- й продовжує посміхатись.

— А куди це ти, малий, так мчав?

— Та до тієї... школи. Бачите, як прагну знань. Ви коли б ли щось, Миколо Григоровичу, перед моїм старим на ахист: мовляв, ну і вчиться він у тебе...

— Аж у калюжі падає, — додає Хвильовий. Обидва сміє-

— А ви на полювання? — Хвильовий в мисливських чобо- куртці. В руці машинка до писання в другій спакована иця.

— Так, іду трохи подихати свіжим повітрям. Здається, и на полюванні ми з Помом і маємо змогу відпочити. почувши, що мова йде про нього, не зводячи очей оось пса, б'є хвостом.

— На вальдшнепів, чи на бекасів?

— Ні. З мене вальдшнепів досить. Коли чоловік раз про аписав, то за це на нього увесь час полюють. Наші ролі ялись. Так то воно. Ну, будемо іти. Ходім, Поме. тобі косити очі на ту незнайому на розі. Доведеться ись на цей раз без знайомости з тією волохатою панян- що, бачу, так і дивиться на тебе.

— Чи можна мені пройтись трохи з вами?

— А як же ж школа?

— Думаю, що коли один день мене там не буде, то

з нею нічого не трапиться. І загальне навчання від того не постраждає. Тим більше що сьогодні перша — математика, а вона мені, треба сказати, не дуже симпатична. То я ліпше не буду набиватись, а пройдуся трохи з вами.

А що тобі більше симпатичне?

— Географія, історія, література. А щодо фізики і хемії, то тут ліпше оминати. То справа лише в тому, що вони мене не оминають.

— А що взагалі, як там у школі?

Я починаю розповідати про шкільне життя, про відносини між товаришами, про настрої молоді, хто чим цікавиться і чим живе. Хвильовий уважно слухає. От так ми йдемо вулицями. Я тримаю в руках машинку, обережно несучи її. На нас звер- тають увагу, але ми вже не в цьому світі. Я починаю оповідати, що я читаю і які автори мені подобаються. Хвильовий називає автора, а я у відповідь називаю назву твору. Ми обидва за- доволені.

— Бачу, що багато читаєш малий! Читай, читай! Це при- годиться. Ніщо так не поширює світогляду і знання життя, як література. Читай більше з західної літератури, хоч багато в нас її по-російськи, та що ж поробиш. Шкода, що мало маємо своєї перекладної літератури. Правда, от і Підмогиль- ний взявся за переклади, і до того перекладає якнайліпше. Та замість того, щоб самому писати, мусить чоловік займатися перекладами. Так то. А що Гурович?

— Та з „Патетичної сонатою“ мучиться.

— Велика річ, малий. Колись, я певний того, побачить наші речі світ. Ще про Гуровича заговорить українська сцена.

Він замовкає. Дрібний дощ, падаючи на його обличчя, чіпляється крапельками на густих чорних бровах, що, наче дві п'явки, зійшлись над переніссям. Придивляючись д- обличчя, тільки тепер помічаю, який він має змучений ви- гляд. Та так ідучи мовчки, підходимо до двірця. Я про- щаюся.

— Приходь колись малий до мене, коли приїду. Пого- воримо. Мені хотілось би, щоб ти розповів мені більше про той ваш комсомол. Писати думаю. — І після павзи. Треба...

— Ні пуху ні пера, Миколо Григоровичу.

Пом, востанне махнувши хвостом, ховається в юрбі. Я ще довго стою і дивлюсь на Помову білу пляму, що виринає і знову ховається між людей.

З якимсь теплим почуттям після тієї зустрічі і розмови повертався я до міста. Не відчувалося, що я увесь мокрий. Мимохіть повторюю нашу розмову. І чомусь мені пригадалися очі Хвильового. Чорні, глибокі і одночасно надзвичайно теплі...

Що й казати, в той день ми з математикою в школі не зустрілись.

ТАМАНЬ

Тамань — це своєрідний і цікавий куток нашої батьківщини — країна гарячого сонця, лагідного моря і привітного українського населення.

Таманський півострів розташований поміж Озівським і Чорним морями і являє собою вузьку смугу землі довжиною з 80 кілометрів, у яку всувається Таманська затока і майже поділяє півострів на дві частини.

В стародавні часи півострів поділявся рукавами Кубані на ще дрібніші частини. Ріка Кубань, взагалі, дуже впливає на клімат і фізично-географічні властивості півострова. Кубань — міцна ріка, що бере початок з льодовиків Ельбруса, Прудкі її води розмивають м'які гірські ґрунти і несуть багато мулу, що осідає на нижній течії і особливо в гирлі ріки. З причини цих замулень річище нижньої течії Кубані постійно змінюється. Так в XVI столітті Кубань впадала в Чорне море, після цього повертала до Озівського моря, а потім знов до Чорного. Ще 25 років тому Кубань впадала в Чорне море, і тому на старих мапах зазначено, що вона впадає в Чорне море, але тепер вона впадає в Озівське море біля міста Темрюк.

Північна частина півострова біля гирла Кубані покрита озерами і багнами, які разом з рукавами Кубані утворюють так звані „плавні“, себто багnistий терен, зарослий очеретом та іншою болотяною рослинністю.

Але західна частина півострова має характер узгір'я з багатьма горбами. Серед цих горбів є кілька вулканів (сопок), що викидають гарячий мул, і тому місцеве населення називає їх „блюваками“. Найбільша блювака заввишки 115 м. знаходиться біля Темрюка. Біля станиці Таманської вибухи блювак були в початку нашого сторіччя та в 1927 році.

На рослинність Таманський півострів не багатий, бо лісів там нема, але садів багато. Наприклад, у станиці Старо-Титарівській так багато садів що здалека здається, начебто там великий ліс.

Для сільського господарства, садівництва, городництва та баштанництва на Тамані добрі умови, тому що півострів зо всіх сторін оточений теплим морем, і завдяки цьому має вогке повітря; але водночас це країна сонця, бо щодо кількості ясных сонячних днів стоїть на першому місці поміж всіма місцевостями східно-Кавказького узбережжя. В Тамані добре родиться хліб, але в останні роки замість хліба, стали засіювати бавовну.

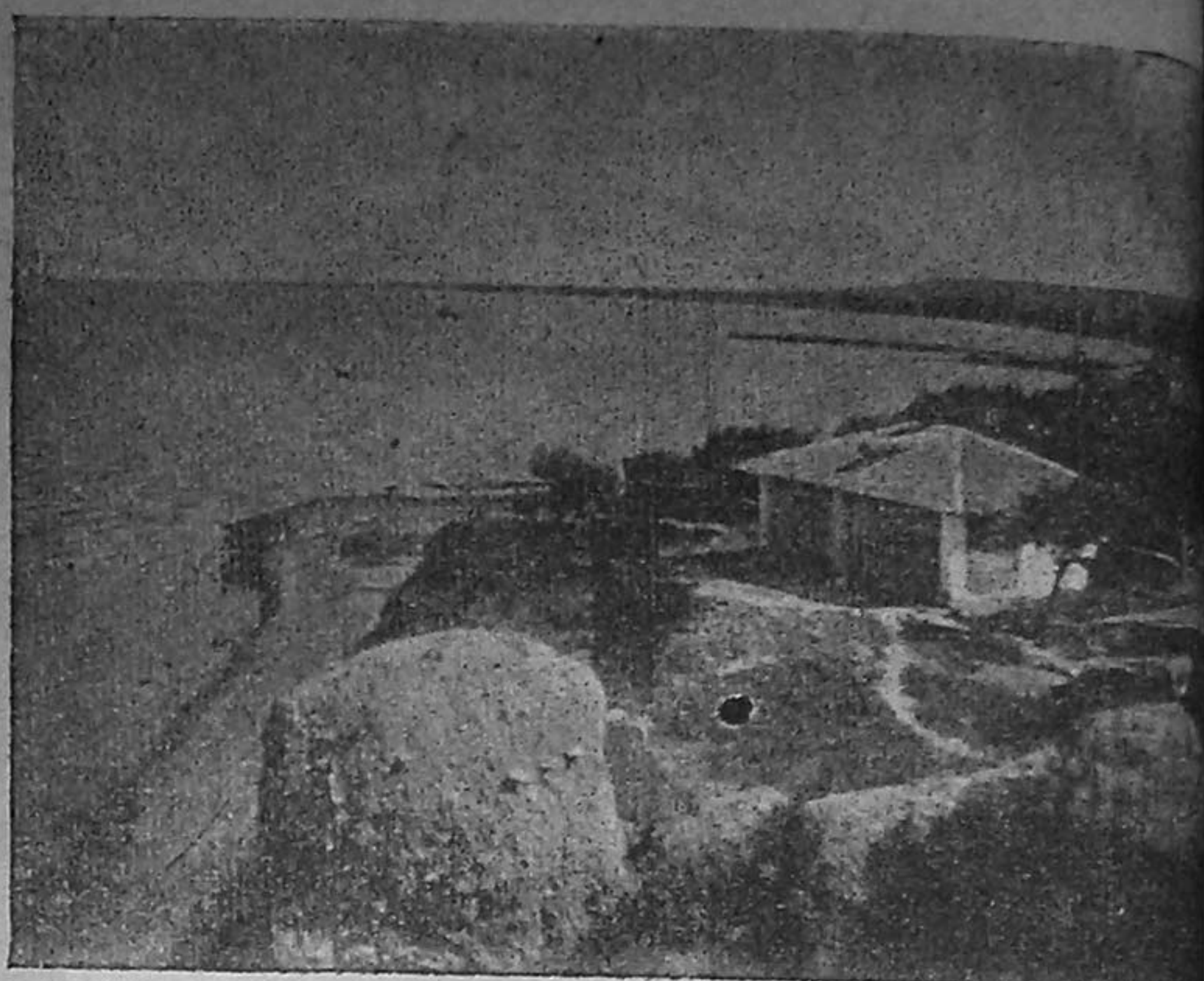
Восени в Тамані надзвичайно багато різноманітних овочів і, між іншим, багато чудових кавунів, динь, бросквин, абрикос, айв, сливок та високоякісного винограду. Добрі умови тут і для тваринництва, і тому по станицях вигодовують багато свиней. Перед революцією в станиці Таманській було так багато свиней, що один місцевий власник автомобіля мусів його продати, бо йому занадто дорого коштувало сплачувати місцевому населенню за забитих машиною свиней.

Найбільше багатство Тамані полягає в її рибальських промислах, тому що до узбереж Тамані через Керченську протоку весною і восени ідуть великі маси риби.

Весною риба пливе з бідного на поживу Чорного моря

Запорозька церква в Тамані

Берег Таманського півострова

в Озівське, бо це море мілке *) і його дно покрите великою силою водних рослин, серед яких є багато хробаків і інших поживи для риби. Восени, коли вода в Озівському морі холодна (в початку жовтня), риба з Озівського моря пливе в Чорне на зимівлю. Це найбільш сприятливий час для риболовства, бо риба пливе цілими „косяками“ і після перебування на добрих кормах має багато товщу.

На Таманському півострові знайдемо багато залишків античної культури, тому що на місці Тамані була колись грецька колонія, а потім утворилось Боспорське царство зі столицею Пантікапеєю на місці сучасної Керчі.

Боспорське царство при царі Мітрідаті вело боротьбу з Римом і нарешті було підбите під владу Риму. Після навали варварів Тамань завоювали українські князі і на місці сучасної станиці Таманської в X ст. засновано місто Тмутарокань. Зніше були тут татари і турки, а в 1771 р. Тамань здобув російське військо.

В 1792 р. до Тамані спрямовано з наказу Потьомкіна 17 тисяч запорожців. Це військо було утворене в 1783 році кількома запорозькими полковниками, яким Потьомкін наказав вербувати військо з давніших запорожців, охотників і інших людей. Цьому війську дозволено обрати військового старшину і утворити коші та курені. Під командою полковника Сави Білого і судді Антона Головатого воно й оселилось в Тамані під назвою „Чорноморське військо“.

Пізніше Чорноморське військо прилучено до Кубанського козачого війська. В пам'ять цієї події в 1911 р. кубанська старшина поставила в Тамані пам'ятник, що стоїть і досі (якщо не зруйнований тепер підчас війни). Пам'ятник зображає запорожця з великим прапором у руках. На пам'ятнику сталі пам'ятника вибиті вірші, складені Антоном Головатим.

Перенесення на Тамань, виставлене в віршах як велика царська ласка, насправді воно було засланням, бо Потьомкін хотів позбавитись небезпечних запорожців.

Запорожці перевезли з собою з Січі запорозький іконостас, Євангелію, чашу проскомидію та інші церковні речі. Запорожці збудували в Тамані церкву, в якій в 1933 році зберігалася запорозька церковна утвар.

Ця церква збудована посередині запорозької фортеці, яка дуже добре збереглася до наших днів (тобто до війни). Фортеця має вигляд чотирикутника заввишки 6—7 метрів з бійницями. Біля церкви, окремо від неї збудована каплиця. Євангелія має надписи, що свідчать про те, що вона дійсно належала до церкви Січі Запорозької. На обкладинці Євангелії по-мистецьки зроблено 8 емальових образів, з яких чотири зображують Христа, а на рогах — чотири Євангелисти.

В Таманській станиці є історично-природничий музей, у якому зберігаються запорозькі гармати та інша зброя, а також кож багато цікавих античних речей знайдених у Тамані.

Населення Тамані — українці, потомки запорожців. Таманці дуже добре зберегли українську мову (краще, ніж ніде в південній Україні), українські пісні і населення відрізняється своєю стотою етнографічного типу. Все це пояснюється тим, що

*) Чорне море має глибину до 2000 метрів, а Озівське до 40 метрів.

півострів не має залізничних шляхів і сполучується з Керчю лише малим пароплавом, який зимою, коли море замерзає, зовсім не ходить.

В 1932 р. совітські урядові органи визнали Темрюцький район українським національним районом і в школах перейшли на українську мову, але „українізація“ дуже скоро закінчилась і через рік зліквідовано українські школи, клуби і бібліотеки.

Тепер тиха сонячна Тамань стала ареною важких боїв і сумно думати, що там, де така чудова природа, ллється кров і певне загинуть дорогі українському серцю історичні пам'ятники.

На Тамані є маленький курорт — на Тузлинському розі, організовано лікування баровиною. Крім того, на Тамані вкрай добре умови для відпочинку як кліматичні, так і харчові. Таманці кажуть: „Хто поїв наших бичків *) і нашого виноградку, той до нас обов'язково повернеться“.

Справді, хто раз побув на Тамані, того знов тягне в цей милий український край на гаряче сонце і блакитне тепле море. Бажаємо нашій молоді по війні побувати на Тамані.

*) бички це дрібна риба, яку ловлять вудками.

Дзвіниця запорозької церкви

Пам'ятник „Чорноморському Війську“ в Тамані

СКОРУПСЬКИЙ

РАНОК

Зірвав заслону,
Запаленів.

Шамшавий гомін
Змінював на спів.

Далекий обрій,
Мов лук нап'яв.
Думкам хоробрим
Додав уяв.

Враз сонцем кинув —
Настав — росте.
Прибіг хлопчина:
Ранок цвіте.

РОМАН ЮРІВ

З «КАЗКИ ПРО ВОГОНЬ»

У смолі ночей сріблиста фоя,
Квітне в ватрі й туями горить...
Золото й тремтлива синь горою
А внизу червона кров і мідь.

В іскрах зброї встав блискучий лицар
Гад у чаді, в димі скривсь дракон,
Риск у руках, блиск в палких зіницях
Злотом падає на чорний фон.

Панцер кований, шолом і криця,
Коле сивого дракона спис,
Багрою скипіли в гніві лиця,
Як ломив залізо гад і гриз.

І тіла сплелися, й рухи в бою,
І росте, кріпшає гада злість.
Димом задурманить змії, — затруїть,
Бо голів у нього лотих шість.

Блиск меча — і голова відпала,
Засичав в смертельнім страху змії,
І вже темряви грізні навали
В поміч рушили змієві в бій.

Під копитами дракон, насподі,
А над сивим тілом в світлі кров,
Вирве, викоринить зло із плодом
Звільнить все добро герой з оков.

В тані розгорівся лицар, в русі,
А дракон ще смерти сипле жар —
Чад їдкий, а дим гризе, задушить
Без тріумфу, слави і фанфар.

Сяйво спису — і повзе пробитий
В судоргах смертельних гад у ніч.
Істина горить у самоцвітах,
А над тінню правда світлих віч.

В ясній зброї лицар в ночі сумерк
Кинув змагу заграву й срібло,
Й запанує назавжди над глумом
Слово Прометееве й добро.

В. ЧАПЛЕНКО

ТРУСНЕ КАВКАЗ...

(на мотив з І. Франка)

Народе, давня чайко при дорозі!
Тобі судила доля степу шир —
І ти стояв на варті, багатир,
Віками небезпечно, у тривозі.

Ішли на тебе брди стоголосі
У куряві, у криках, і той вир
Змітав твій спокій і твій добрий мир,
А ширив смертні муки, зойки, сльози...

Та не зламали сили ті страшні
Твоєї сили й зваги у борні:

А, навпаки, навчившись у них
Іти вперед, пішов собі шукати
Високих гір, кордонів кам'яних...

(СЕРГІЙ ЯКИМОВИЧ

МІДЕНЬ

АНДРІЯ ВОЙНАРОВСЬКОГО

— Ну, спасибі вам, діду! Прощайте! — і молоді юнаки, без пояснень для діда, навипередки побігли додому, залишивши його самого і з харчами і з зеленою пляшкою...

Андрій і Петро, ледве переводячи дух, — вбігли до старосвітських покоїв та почали швидко розповідати старому Горбенкові про все, про що вони довідались. А потім юнаки попросили знову наготувати їм харчів, сокиру, заступ і дещо інше, бо вони негайно вирушають до тої могили на північ.

Коли все було споряджене й готове, юнаки швидко подалися до тої могили під лісом, про яку їм переказував старий Грицай. Навпростець дійшовши до неї, вони вилізли прожогом на самий її вершечок та почали пильно придивлятися на північ, і наче вперше бачили оцю їм добре знайому місцевість.

Ось за ними на тлі чорного лісу — село Войнарівка, в ліву руку — село Янишівка, в праву руку — шлях на Ставище, а далеко на північ виступає чорна смуга синього лісу, що густим килимом укрит неосяжний мочар колишнього великого озеріща. Цей мочар був розташований в осередку великої улоговини, краї якої тяглися на всі сторони на велику віддаль та рясно поросли буйним чагарником і темно-зеленою вільхою, а в середині улоговини було неперехідне болото — смертельна дряговина, — куди доступу не мав ніхто ні влітку, ні взимку.

Але, коли юнаки за компасом звірили потрібний їм напрямок, то помітили, що їх шлях, прямуючи на північ без битих стежок на Гостру Могилу, наче оминає цей мочар.

Іти ланами, вкритими вже пожовклим колоссям, було дуже незручно, але юнаки уперто посувалися на північ, бо їм конче треба було перейти заказану милю, щос тут мапа не менш як десять верстов. Юнаки йшли мовчки. Несподіваний збіг подій, тиша літнього росяного ранку та передчуття чогось невідомого хвилювали якомсь по-новому їх.

Щодалі простували вони на північ, то все більше і більше наближались до них численні великі й малі могили, мовчазні свідки жорстокої битви під Гострою Могилою 1651 року, коли зухвалі ляхи, переможці під Берестечком, натрапили на цих полях на впертий опір козаків, що завзято боронили свій край.

Численні могили, розкидані купами, надходили до них все ближче і ближче, але всі вони були з лівої руки, а керівний напрямок непохибно вів їх через улоговину на невисоку розриту могилу, яка наче замикала собою безкрає поле та упиралась у край блакитного неба.

— Певно, нам на тій могилі край! — промовив Андрій.

— Певно, що так, — погодився з ним Петро. Наблизись до розритої могили, вони знову вийшли на самий її верх і побачили, що далі за нею було рівне поле.

— Ну, що ж, перепочинемо тут і трохи підживимося! — запропонував Андрій. — Бо нам ще немала путь, та де ж ще та мокра могила? Давай спочатку її розшукаємо, а тоді знатимемо, що нам і робити...!

Сидячи на вершечку могили, вони мовчки і пильно розглядали все навкруги, щоб відшукати потрібну їм мокру могилу, але одночасно не забули й підкріпитися їжею перед останньою частиною своєї дивовижної подорожі.

Перед ними з правої руки лежав великий просторий мочар, укритий чагарником, верболозом і темно-зеленою вільхою, яка темною лісовою смугою замикала близькі й далекі сині обрії. Перед лісом була наче якась перерва; ближче до них стояли якісь плавні, а далі йшли порости лози, очерету і зелені луки.

— А де ж та мокра могила? — промовив Петро.

— А ось вона! — відповів Андрій, показуючи рукою з шматком хліба на низеньку могилу серед зеленого лугу, яка межувала з лозовими сірими порослями.

За мокрою могилою густим плотом стояв буйний очерет, а ще далі видко було купу темної вільхи та високі білі стовбури осокорів, до яких увесь час туди й назад пливли в прозорім повітрі білі бусли, зрідка серед них ширяли сірі чаплі та деякі інші хижі птахи.

— Якщо де й може бути камінь з калиною серед води, то він може бути тільки там, де он та купа високих дерев!.. — рішуче висловив свої думки Андрій.

— Але почекай! — відказав Петро. — Як же ми будемо брести через болото?...

— Ну, бачу, що в твоїй голові не лише одні книжки! — промовив Андрій. — Справді, через болото навпростець ми не перейдемо! Але, що тут сидіти? Ходімо лугом на мокру могилу, а що там буде далі, то там і побачимо!

Через декілька хвилин юнаки вже були на мокрій могилі. Широкий зелений луг лишився ззаду, перед ними розстелилися просторі зарослі лози й осоки, а за ними зеленіла густа пуца хисткого очерету.

Юнаки, не зважаючи на всі перешкоди, спочатку перейшли зарослі лози і осоки, але далі пересвідчилися, що дістатися до купи високих дерев неможливо: грузьке і драглисте болото, на якому хвилювався від вітру стрімкий і хисткий очерет, перешкоджало здійсненню всіх їх палких мрій, і вони, не досягнувши мети, знову повернулися на мокру могилу.

Тут вони довго мовчки сиділи, але флегматичний Андрій не втратив свого молодечого завзяття і, певно, несвідомо, наслідуючи приклад свого батька, знову сказав: — „Давай краще ще раз поснідаємо та поміркуємо, що робитимемо далі? Бо праці і лиха тут нам буде до біса!“

Після сніданку Андрій, помисливши деякий час, сказав Петрові: „Підчас полювання на Поліссі, я бачив колись, як поліщуки ходять по своїх болотах... Вони роблять з лоз наче два тини і кладуть їх на болото... Тини досить широкі, а тому вони не грузнуть. Потім вони пересувають задній тин на перед і, перетягаючи їх таким чином, поліщуки так ходять по найстрашніших своїх болотах... Давай но, спробуймо зробити так і собі...“

(Далі буде)

Лист із Криворівні

Дорогі мої, Олю та Петре!

Я — третій день на мандрівці. Жалко мені, що немає Вас зі мною, але нічого не вдієш... Щоб Ви мали якесь уявлення про мої мандри, я писатиму про свої враження так, як коли Ви були зі мною.

Коли минете Жаб'є-Слупейку, вирине перед Вами чудова панорама. На першому пляні побачите „п'янкий від хвойної аромату“ стіжок Довбушанки, трохи далі куриться хмарам Ігрець, а ген-ген на обрію підпирають край-небо сині Синиці та Піп Іван. Праворуч шляху стрічкою в'ється Чорний Черешмош. Ліворуч мурованки та на лагідніших схилах розмістилися гуцульські оседки, „вишневі від смерекового диму“. Їх стара архітектура чудово доповняє краєвид; здається, що кращої гармонії не знайти!

Це — Криворівня!

Ви мимохить ритиметесь у здогадах, чому так називається вона... Та хоч би як добре знали Ви топономастику, то задовоільної відповіді на поставлене питання зразу не дасте. І щойно коли запримітите, що Ви, йдучи шляхом з Жаб'є, зробили порядний лук, і лагідний та рівний Ігрець виринув в цілій повноті, Ви всміхнетеся і скажете собі: „І криворівня і рівно...“. Але на дальші міркування немає часу. Зараз обірваною скелею — Ви задержитесь при одному „оседку“ в брамі якого сплелись в обіймах два японські ясені. Вашою увагою притягне обеліскової форми камінь, з таким написом:

ВИДАТНОМУ
УКРАЇНСЬКОМУ
ПИСЬМЕННИКУ
І. Я. ФРАНКО
Р. 1856. П. 1916

Над написом замітите ще слід від серпа та молота (в цьому місці чиясь добра рука нарисувала вже хрест), ритесь на латинське D і російську форму давального мінка (повинно бути „Франкові“!), вскочите на підмурівок другому, меншому камені побачите вже грамотніший із тризубом

В ЧЕСТЬ
ІВАНОВІ ФРАНКОВІ
ГУЦУЛЬЩИНА
1916—1926

Поки Ви добре розглянетесь, з'явиться вже й господар дар Василь Якіб'юк і попросить Вас у хату. Кілька розмови з 77-літнім гуцулом приголомшить Вас. Ви

задумаетесь, чи знаєте добре українську літературу, зокрема біографії Ів. Франка, Мих. Коцюбинського, Мих. Грушевського, Вол. Гнатюка, Ольги Кобилянської та Гната Хоткевича. Ви довідуєтесь, що на цьому самому місці проживав Франко, сам або з ріднею, кожних вакацій від 1906 р. до 1914 включно, за винятком 1908, коли він виїхав був до Хорватія) лікувати параліч руки. З того самого часу, яким Ви дивитесь на рвучкий Черемош і зелену Довбушанку, (хата, на жаль, вже інша, бо ту, в якій жив Франко, спалили москалі 1917 р.), дивився колись Великий Каменяр. Переживаєте щось інтимне! Так і здається, що недавно приходили сюди Франкові сини — Тарас, Петро, Андрій і матір'ю Ольгою. Вам приємно чути, що в час їх відсутності Франко був забезпечений; доглядала його (навіть годувала) Якіб'юкова жінка, Анна... Зате оповідання про „операцію“ спаралізованої Франкової руки звучить трохи забавно: упирацію робив я літом 1909 р.: Підоймив пальці догори паличком, повідрубав (нігті) щипцями, вишпріцував лиматом і відтак мерганіком та замастив мастев, яку я сам брє знав зробити”.

Далі Ви оглядаєте портрет Якіб'юка, роботи Михайла Коцюбинського, „проф. унів. з Чернігова“, вбраний у гарно різьблені. Гостинний господар показує Вам ще шкатулку, привезену йому в дарі Франком із Києва 1910 р., та письмо з пошлю від цесаря Франца Йосифа I за топірець, поданий йому нагоди 60-ліття володіння (1908) р. Гостить Вас ще сливами, разом виходите до скелі, яку Ви минули при шляху. „Отут був Франко найчастіше сидіти з вудкою та ловити пстру-На скелі звик він перебувати та вдивлятися в шумний Черемош. Сюди саме одна старша вже жінка (Параска Харук, це ще) приносила йому молоко”.

Про все розказує різьбяр Якіб'юк, нагороджений великою бронзовою медалею та дипломом на львівській виставці 1926 р. „Гуцули згадують про Франка з вдячністю. Тому то в 1926 р., з нагоди 10-ліття його смерті, справили вони камінь-пам'ятник і 9. VII. 1926 по молебні та вічу, яке відбулося в селі під явором, занесли його та вмурували в скелю. Але в селі катастрофа, повінь 1927 р. (30/31. VIII) зірвала дорогу до скелі. Польські сапери, що прийшли направляти її, почали раджувати скелю. Тоді я з допомогою трьох людей прибудував пам'ятник до своєї хати, де стоїть він досьогодні...”.

„А цей другий — сов'єтський?” — питає.

„Зайнявся ним большевицький районний голова з Жаб'я. Найняв двох наших людей і вони його зробили”.

„Був якийсь мітінг”? — „Не було жадного. Привіз його до громади, повісив корогву і — по параді... А потому віддали якісь комісари та жиди та й дивились на зірку...”.

„Ще один-два погляди на пейзаж зі скелі, і Ви йдете шляху напрямі церкви, що добре пам'ятає часи Олекси Довбуши (1740 р.). По дорозі здоровить Вас юрба дітвори, що вийшла з школи.

„Зі школи, Мару?” — питає Ваш супутник.

„Ая” — брєнить її голосочок, і вона задержується та мить Вас очима від ніг до голови. З черги ставите питання Ви. „Знаєш, Мару, про Франка?”

„Франко був у Криворівні. І ще... Мій дідко мав „пазурі“ на нігтів, але дез загубилисі...”

Від Якіб'юка довідуєтесь, що це онучка Семенкова-онучка, отого самого, що 1909 р. забрав на пам'ятку зопені Франкові нігті. І Ви усміхаєтесь знову. (Значить, „операція“ таки була).

Попід далекі оседки на Ігреці, що потопають у золоті промінні снігового сонця гадюкою в'ється плай. Ваш „чічероне“ каже Вам, що ним ходив колись з малою Цьопою, до-речу тодішнього пароха о. Волянського, збирати гриби... Але ось кладовище на пригорбі, могила Слави та стара могила. Ви довідуєтесь, що з Криворівні походила Дзвінка, жінка, що через неї загинув Довбуш, що тут під церквою вийшли шевки накручували місяць — два до війни фільм про Довбушу (гуцульське весілля). Ще глянете на хату дяка Михайла Мойсейчука, що в ній влітку 1910—1912 рр. проживав з етнографом Вол. Гнатюком Михайло Коцюбинський (який приходив до мене бритися, але заріст мав твердий”). Ви довідуєтесь ще про Грушевського, і Якіб'юк вкаже ще рукою на хату, де стояла вілля Михайла Сергійовича, куплена 1906 р. влад. Прибиловського і спалена москалями 1917 р.... Але Ваш супутник не має більше часу (іде когось лікувати), Ваші питання стискаються, Ви, звичайно, дякуєте, і опинюєтесь на вулиці...

Гостинність наших приходств давно перейшла в приполю, але про криворівнянську гостинність говорить у суспільстві.

І хоч Ви не застаєте молодого о. Луки Дзьоби (виїхав в душпастирських обов'язках до вірних своєї розлогої парохії), Вас просять у хату...

Ви спочиваєте якийсь час, пишете листи до знайомих, і берете першу з краю книжку з етажерки: скажимо, „Симпосіон“ Платона.

Вас млоїть по цілоденній мандрівці, починаєте позихати і господиня просить Вас покластися на отаману. Але Ви виходите надвір, лягаєте на траві та перегортаєте „Симпосіон“. Ви довідуєтесь, що перекладав його Франко, і то в Криворівні...

Мимохіть забуваєте, що десь далеко грають гармати (над Вами брєнить тільки мушка), дримаєте, „Симпосіон“ висковзується з рук, і сниться Вам безсмертний трактат Платона про любов...

Я й не запримітив, що написав цілий аркуш, кінчу і в привіті передаю Вам шум Черемоша.

В. Іваненко.

Олена Кульчицька

Виставка у 35-ліття творчості

Спілка Українських Мистців відкрила велику виставку мистецької творчості широковідомої артистки-малярки Олени Кульчицької. Хто з нас з дитячих і юнацьких років не пам'ятає її малюнків! Вона зілюструвала безліч дитячих книжок ілюстраціями, такими близькими і зрозумілими дитячій психіці, і без перебільшення можна сказати, що Олена Кульчицька — один з наших найпопулярніших мистців.

Те, що передусім звертає увагу в її творчості, це національний характер тієї творчості. Він проявляється і в формі, такій близькій до народного мистецтва, і в змісті, для якого артистка вибирає залюбки теми і краєвиди українського села і, взагалі, українського життя. Саме в творчості Олени Кульчицької близько поєдналися ті вимоги, що їх ставить до мистця національне мистецтво кожного народу: бути відбитком його всебічного життя, його поривів і злетів, його великих і трагічних моментів — словом, усієї складності життя нації.

Мистецька творчість Олени Кульчицької дуже багатогранна. Вона не тільки малює, її цікавить і т. зв. прикладне мистецтво, себто мистецтво, пристосоване до щоденного вжитку. В малярстві вона користується різними техніками: олійною, акварельною, темперою (де фарби сполучуються емульсією з яйця) та ін. Кожна з цих малярських технік показує в картинах Олени Кульчицької свій притаманний чар. Найкращими, все таки, здаються нам її акварелі — малюнки квітів, краєвиди, дерева і ін.; між ними звертає увагу передусім цикл малюнків із катедрою св. Юра у Львові. Побіч численних портретів та інших малюнків, дуже милі маленькі нариси, овіяні сонцем і жіночим теплом. З композицій кидаються в очі великі декоративні малюнки Страстей христових та інші на релігійні теми.

Окреме місце на виставці Кульчицької займають її студії народної ноші, де артистка позарисовувала чудові типи українських народних одягів, з яких багато вже перевелось.

Крім малярства, велике багатство виявляє в творчості нашої артистки графіка. Тут її творчість дуже різноманітна і артистка користується різними техніками. Зустрінемо тут дереворіз, мідерит та інші, складніші графічні техніки, як аква-тінту. Коли брати на увагу графіку Кульчицької, так треба зазначити, що вона — один з перших піонерів тієї ділянки творчості не тільки в галицькому, але й у всеукраїнському мистецтві. Із своїми графіками виступила вона ще далеко до першої світової війни і здобула собі признання на численних українських та закордонних виставках. У своїй графіці Кульчицька залюбки опрацьовує цілі цикли з української історії, літератури, із сучасного життя тощо.

Крім малярства і графіки, багатий також і відділ ілюстраційний. Тут звертають увагу ілюстрації до „Чорної Ради“ Куліша, до Франкового „Лиса Микити“ та до „Слова о полку Ігоревім“. У цьому відділі є ще й багато листівок, які, побіч ілюстрацій, передусім причинилися до великої популярності Олени Кульчицької.

Жива і яскрава творчість Олени Кульчицької близька і зрозуміла українській молоді — тож кожного дня на виставці можна побачити багато молодих відвідувачів.

С. Л-ий

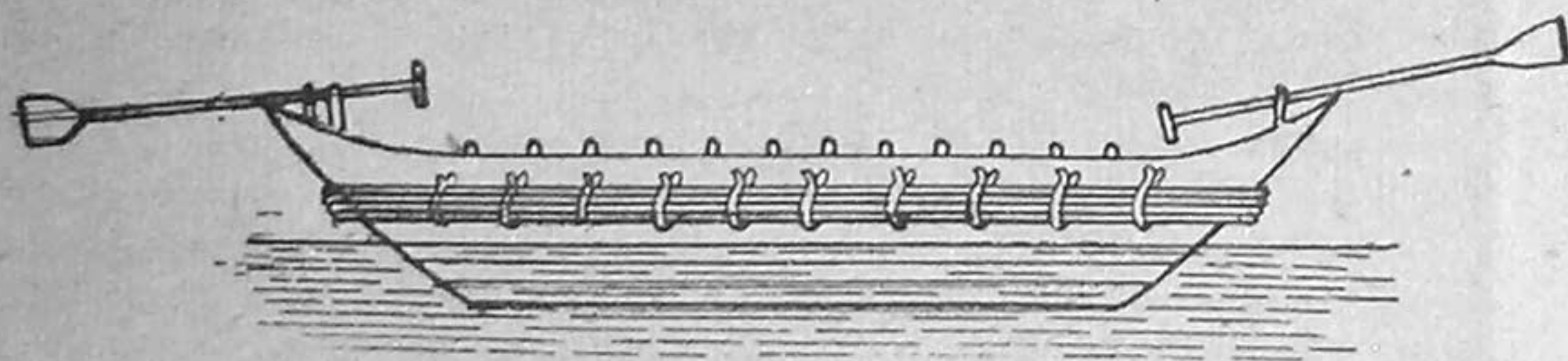
ПРО ДАВНІ УКРАЇНСЬКІ КОРАБЛІ

Українське мореплавство розвинулося вже в перших часах київської держави і служило так само для торгових, як і для воєнних цілей. Витворилися тоді також окремі типи українських кораблів. В літописах і інших пам'ятках князівської епохи зустрічаємо цілий ряд назв на різні роди суден, як човен, лодя, суд, струг, насад, павозок, учан; все те вказує, що українці від прадавніх часів знали плавбу і витворили собі різноманітні засоби водної комунікації. Коли ж наші предки зустрілися з морем, давні примітивні судна послужили матеріалом для витворення справжніх морських кораблів.

Розвиток флоту князівських часів відбувався під впливом двох народів, у яких мореплавство було у високому розвитку — греків (візантійців) і скандинавців. Візантія мала давні традиції римських трієр, а для оборони своїх колоній на Криму утримувала значну флоту на Чорному морі, так що українці скоро зустрілися з грецькими кораблями і брали з них зразки на будову своїх човнів. На грецькі впливи вказує українська корабельна термінологія, напр. парус на означення вітрила.

Ще більший вплив на українське мореплавство мали скандинавці — нормани, або варяги, що відіграли важливу роль в організації українського війська і держави. Нормани мали дуже численну флоту, що опливала всі моря Європи, а гирлами балтійських рік вони дісталися також на Україну. За допомогою варягів київські князі Олег і Ігор організували свої великі походи на Константинополь. Скандинавські кораблі були невеликі: понад 20 м завдовжки, 4¹/₂ до 5 м завширшки і не цілі 2 м — завглибшки. Будували їх з дубини, а тільки додаткові частини бували з яворини, березини, ясеня, липи. Основу корабля творив доврий бальок, до якого були прибиті поперечні, вигнуті ребра, в числі до 20, — кінці цих ребер горою були споєні бальками. На бальках спирався поміст, з лавами для гребців; боки корабля були оббиті дошками. Весла були довгі на 3 до 3¹/₂ м. Позаду човна містилася керма. По середині човна стриміла щогла, висока понад 20 м. з вітрилом у формі трапезу. Останки скандинавських човнів збереглися до наших часів у Норвегії, в музеї міста Осльо. На їх зразок збудовано в 1893 р. новий корабель і він відбув подорож з Норвегії до Америки: швидкість плавби доходила нерідко до 18—20 км на годину.

На великий пван, українські кораблі з князівських часів не збереглися; а може зустрічали їх донебудь у річних мілинах, але ніхто їх ближче не розслідив. Але можемо здогаду-

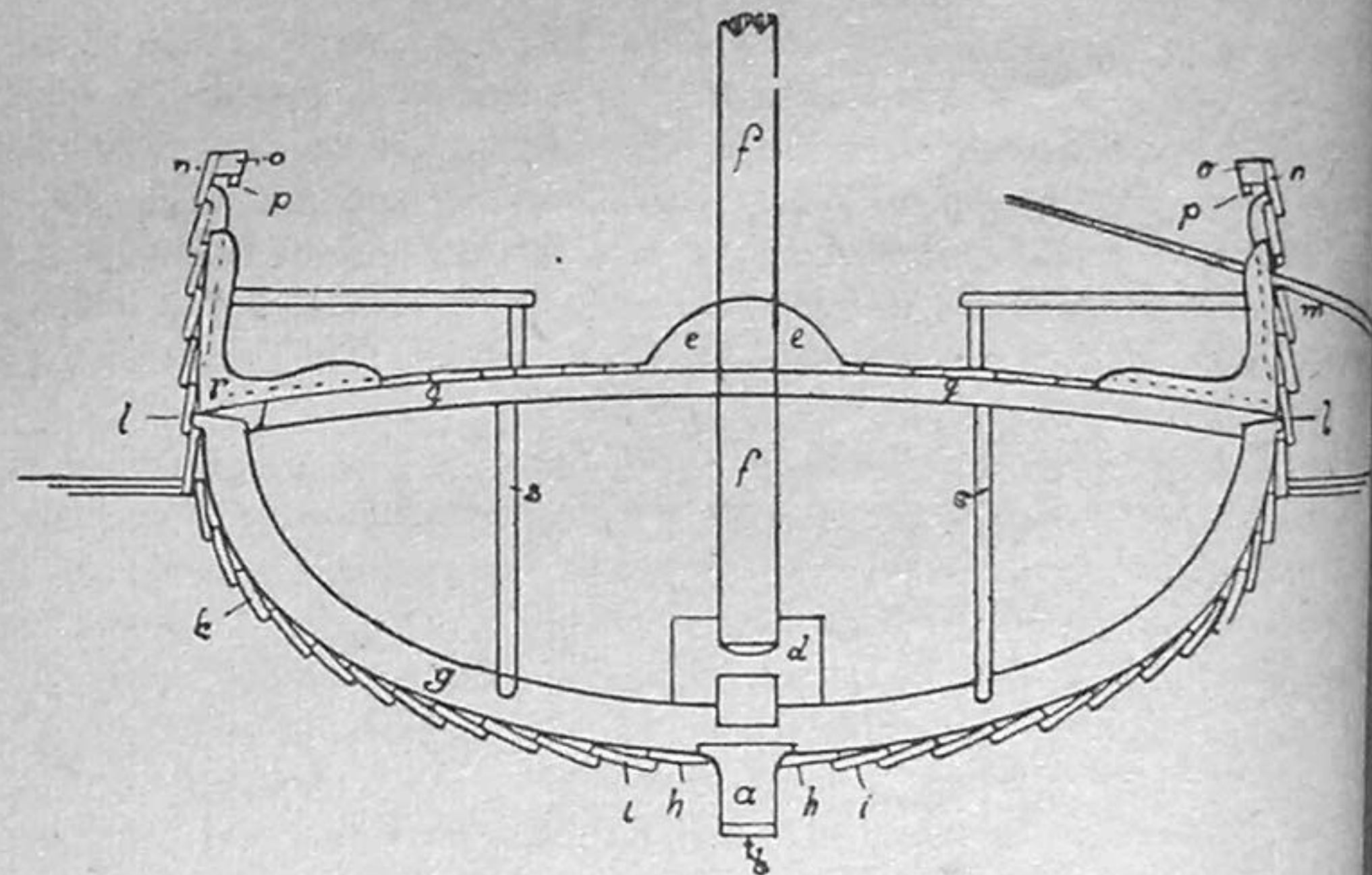

Запорізький човен за рисунком Бопляна

ватися, що вони виглядали приблизно так, як скандинавські. З літописних оповідань знаємо, що тогочасний корабель вмщував до 40 людей, але деякі, більші, могли помістити і 100 моряків.

Літописи передали нам дещо із давньої корабельної термінології. Передній кінець човна звався „ніс“, задній „керма“ (корма). Прилад до керування кораблем називався „ключ“. Дошки, якими був оббитий човен, мали назву „набій“. Щогла звалася мабуть „упруг“, або згрецька „китарть“; вітрило — „пря“, або „парус“. З корабельного знадіб'я, згадуються ще „ужі“ або „ужища“ (линви) і „якорі“. Збереглися моряцькі вислови: „вспяти паруси“ — напнути вітрила; „возволочити, воспяти прі“ — піднести вітрила; „покосний“ вітер — пригоший, догідний; „волочити“ човен — перетягати суходолом; „корабельник“ — моряк; „кормник“ — керманіч; „кораблячий“ — будівничий корабля; „гребці гребуть“ і ін.

Запорізькі воєнні кораблі звалися „морськими човнами“. Назва „чайка“, якої не раз тепер уживаємо, в тих часах пляється рідко і мабуть означала не воєнний корабель, а менший перевозовий човен. Французький інженер Боплян в Описі України, складеному в 1640-их роках, подає докладний опис запорізьких морських човнів і їх малюнок. Човен був довгий коло 20 м, широкий 3—4 м, глибокий 2¹/₂ м, поверхню води виставав не цілий метр. Вражає те, що майже такої самої величини були давні скандинавські човна: оповідання у козацькій флоті віджила традиція князівських часів. Основу човна творила т. зв. підшва, видовбаний дубовий палубок, 15 метрів завдовжки; його дно і боки оббивали рядами палубок, з м'якшого дерева (липи, верби) довгих на 3—4 м, шириною на 30 см; кожний вищий ряд дощок виставав понад нижчий і таким способом, судно ставало глибоке на 2¹/₂ м і догори ступнево розширювалося. Дощки збивали цвяхами та злучували залізними скобами. Помісту на човні не було рядом через цілу довжину ішли перегороди і лавки для гребців. Човен мав по 10 до 12 весел з одного і другого боку; весла не були прикріплені, а тільки під час бою на морі коли треба було хапати за рушницю, прив'язували їх до борта ланкою з лозини. Морський човен мав дві керми, спереду

Переріз запорізького корабля

і ззаду і міг плисти в одну і другу сторону. По середині човна стояла щогла з „райною“, поперечним дрючком, на якому завішували полотняне вітрило, обшите шнурком. Запорізькі човни уживали вітрил при добрій погоді, під час вітру гребли веслами. Щогла була рухома, можна було її скласти на дні човна. Щоб затримати човен у пристані, закидали якір, завішений на „канаті“, линві.

Готовий човен обсмолювали смолою, щоб не пропала вода. Щоб човен не потапав під час бурі, коли його заловила вода, запорожці прикріплювали при його боках „обшивку“ з комишника, чи очерету, пов'язаного у снопи липовим черешневим ликом. Один човен будувало 60 людей, іншими були всякі ремісники; будова тривала 60 днів. Морський човен був такий важкий, що аби його перетягнути по суходолу, треба було 200 до 300 людей, — так оповідає Боплян.

В часах Мазепи на виріб одного морського човна вживали — окрім дерева — такого матеріалу: 13 пудів заліза, 1 якір вагою 5 пудів, 2 бочки смоли, 200 аршинів полотна, 20 сажнів линви на якір, 195 сажнів шнурів різної величини на обшивку вітрил, підв'язку комишника, на „райну“ а також і до підношення вітрил 3 пуди клоччя*).

Воєнний човен був озброєний 4—6 легкими гарматами (фальконетами) з відповідним запасом пороху і куль. Харчів складалися із сухарів, вареного пшона, саламахи, що містилися у бочках, довгих на 3 м, з проміром 1 метра; прикріплювали їх сильно до дна, а запаси доносили через отвір.

У морському човні містилося 50 до 70 козаків, озброєний в шаблю, дві рушниці, 6 фунтів пороху, з одягу брали тільки що найпотребніше — по дві парні чоботи і шараварів, поганенький каптан і шапку; Боплян каже, що багато кораблів мало годинники, але це мало мовірно, бо в час. Окрім досвідчених козаків у похід їхали також молодики для допомоги і послуги.

На таких невеликих човнах запорожці відбували свої походи на Крим, під Константинополь та на Малу Азію.

*) Аршин — 71 см; сажень — 1.75 м; пуд — 16 кг

ВИСТАВКА

УНЬСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ ПРЕСИ

Спілка Укр. Журналістів у Львові створила в саях картинної Галерії виставку при вул. Осолінських вистав-тв у Львові при вул. Осолінських вистав-тв української галицької преси від її створення до сьогодні. На око-ло 1450 експонатів бачимо дорібок 95 літ пра-ці наших журналістів, праці важкої, героїчної, часто невдячної. Майже сто років історії нашого відродження замкне-но в сторінки преси, яку показано на ви-ставці. Особливо великий і цікавий збір нашої преси для молоді з пластовою пресою в цілому.

В ЛЮТІ

1921

Молоде Життя

БІМО ВОЛЮ І СВІТ!

(Мандрівка в недавнє минуле)
демо, Читачі, в мандрівку. Не треба до цього ні наплечника, ні сильних м'язів. Шлях вестиме не хребтами і плесами рік, а листками друкованого слова.
т, поміж рядками, знайдемо те, чого самі ще не вміємо створити: Усміх-ся до нас буйне життя пластового вчора. Загомонить бадьорий поклик: «Вперед! Красно! Обережно! Бистро!» — і опотить у наших серцях сміливий вогонь.
рушаємо. Наше око пильно сте-пить по бібліотечних полицях. Зупиня-ється біля довжезної лави чепурно друкованих книг. Беремо в руки першу і розгортаємо з якоюсь дивною цікавістю.
„Молоде Життя“ — Львів — лю-того 1921. Скромна вінієта з пластовим логотипом, сірий, непершоякісний папір. Надпис починається словами: „Здо-бувши розумно вихована молодь є надією на нашу націю“. Автор статті, пластун із ім. П. Конашевича-Сагайдачного, пише, що саме Пласт виконає цю велику відавільну роботу.
душно підхоплює настрої тодішньої української пластунки-поетки, Христина Очерет, із полку ім. кн. Ярославни:
Глядіть, як сяють блиском надії
взяті лиця дружини,
ж в Тобі, Пласте, щастя і мрії
духом людини.

В цьому першому числі маємо ще два нариси, статтю п. з. „Як виробляється характер“, одну пластову вправу та хроніку „Із нашого життя“, що появляється в кожному числі і докладно опи-сує пластове буття. Напр.:

„...В Йорданському святі взяли участь львівські пластуни й пластунки. Чоло відділів нашого Уладу творив полк ім. Гетьмана Конашевича-Сагайдачного зі своїм прапором. Далі йшли пластунки полків Марти Борецької і княгині Ярославни. Похід замикав відділ із полку Хмельницького. Гурткові провідники й провідниці несли пластові короговки із знаками гуртків. Сьогорічний виступ пластунів і пластунок у Йорд. святі зискав слова похвали й симпатії і в немалій мірі поширив знання Уладу серед нашого громадянства“.

В квітневому числі „М. Ж.“ з 1921 р. зупиняємося на вірші відомої діячки Константиної Малицької, що присвячений жіночому Пластові.

(Закінчення):

...Наша присяга го-стра, мов криця.
Нам треба Марти, не жалібних Ніоб. В бій життя підемо з усміхом на лицах, Новий ми рід, смілива плаха, СКОБІ

В грудневому числі бачимо оцінку розвитку Уладу, пера письменниці Катрі Гриневичевої:

„...Те, що від яко-го іскрами б'є подих нетлінної сили“.

Пластун Б. Окпиш описав свої враження із прогульки на Маківку, що її влаштували спільно Львівський та Стрийський Коші у вересні 1921 р. Впорядковано кладовища У. С. С., здвигнено пропам'ятний хрест із написом:

„Тут спочивають Українські Січові Стрільці, що згинули за Україну в місяці маю 1915 р., український Пласт 12—13. VII. 1921“.

Від поч. 1922 р. редактує „Молоде Життя“ Степан Тисовський. В „Пластовій хроніці“ зустрічаємо щораз частіше повідомлення про переслідування пластунів польською владою. Пластункиносять обіди політичним в'язням. Перед Великоднем держать пластуни у всіх львівських церквах поче-сну варту при Божих Гробах.

Святкують десятиліт-тя діяльності. В „М. Ж.“ появляється привіт голо-ви „Просвіти“, Михайла Галуцинського. Бачимо теж спомин основника Пласту п. з. „В дорозі на верхи“. Ось виняток:

„...Почали ми діяль-ність 21. IV. 1912 року.

Попри прогульки, вправи і забави не ду-же там ще строго, але все ж таки ста-вимо вимоги відповідно пластовому за-конові. І через те почали нас деякі по-кидати. Ці домагання точности й совісно-сти, ці домагання оправдувати непри-явності на сходинах і прогуляках, ця потреба підчинитися провові, — це все видавалося початкующим пластунам не-потрібним додатком. Закон проріджував усе більше й більше ряди наших членів і врешті осталося в Пласті тільки 6, сло-вами: шість членів! Досить одначе, що вони, ті шість, рішилися бути живим зер-ном, що, одиноке з усіх частей чималої рослини, заховало зародок нового жит-тя. І Пласт відродився!“

В 8—9 числі „М. Ж.“, в часі коли польський терор викликавав серед нашого громадянства пригноблення, зверта-ється до пластунів Верховна Пластова Рада:

„...Ми є пластуни, що прирікали на свою честь вірність пластовим ідеям і за-конам! Ми їх не виречемося і ніхто не вирве їх нам із сердець! Сильні вірою в кінцеву перемогу Правди, Добра й Кра-си, задивлені у світлу мету наших зу-силь, підемо спокійним, твердим кроком назустріч сонцю Свободи!“

По смерті Ст. Тисовського відпові-дальним редактором стає проф. Волод. Кузьмович. „Молоде Життя“, що вже з поч. 1923 р. появляється як орган В. П. Ради, є важливим чинником в поширен-ні пластової роботи. Виховні — ідеоло-гічні статті, матеріали до пл. іспитів, вказівки, хроніка виповнюють числа „М. Ж.“ першого періоду цього часопису. В другому періоді — „Молоде Життя“ (із зміною формату) перетворюється у всебічний журнал пластової молоді, збільшується число співробітників (Б. Кравців, Ю. Косач, П. Ісаїв, А. Сербин, Л. Бачинський, Т. Довгаль, Є. Ю. Пе-ленський, В. Кархут, В. М. Янів, Б. За-клинський, Е. Жарський, А. П'ясецький.

Про все і про ніщо

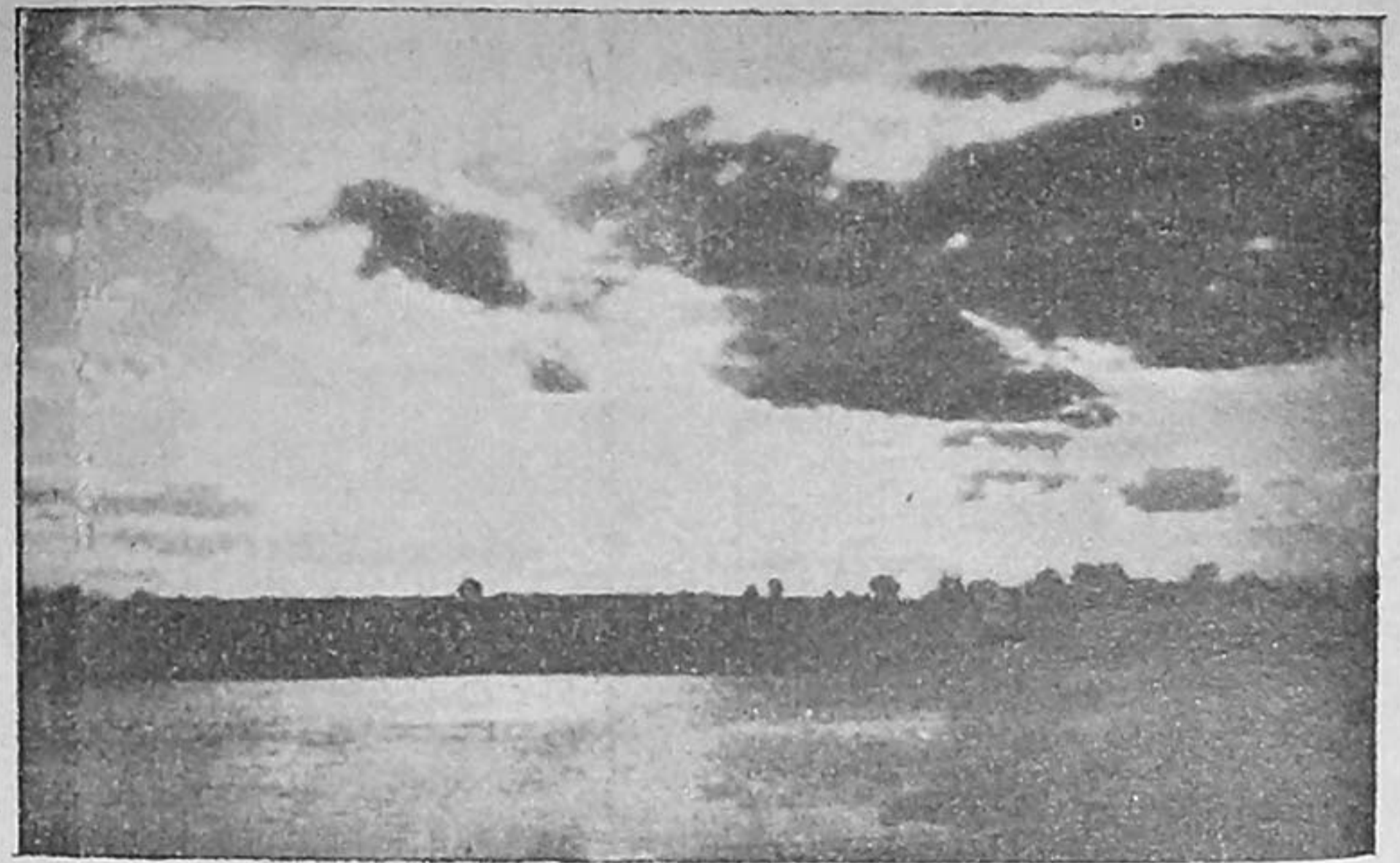
Бігати кроси — це приємна і корисна для спортсмена річ. Після такого бігу ви почувате себе надзвичайно бадьорим і в вас увесь день добрий гумор. Тоді з'являється бажання займатися не тільки кросом, а й іншими ділянками спорту, в першу чергу легкою атлетикою, яка є основним і найцікавішим спортом вліті. Цю справу ви покладите в будь-якому з спортивних клубів, які радо приймуть спортсмена, що має вже добрий тренінг з бігу навпростець. Але для того, щоб бути дійсно свідомим спортсменом і систематично займатися спортом і тим самим досягнути певних вислідів, ви повинні організувати своє життя так, щоб кожна хвилинка не пропадала марно. Початком такої організації є ранішня руханка. Але коли не організувати режим свого життя, тобто не внести суворого порядку в розподіл часу на працю, відпочинок і харчування, то заняття ранішньою руханкою не буде таке доцільне. Брак режиму повільно послаблює життєві сили і кінець-кінцем доводить до хронічних хворіб, що їх важко вилікувати. Тільки у снах організм відпочиває. В стані неспання, навіть при відпочинку лежачи, не припиняється робота нервової системи. Тому рекомендується спати не менше як 8—9 годин на добу. Лягати і вставати в означений час: о 9—9.30 год. вечора відхід до сну, о 6—7.30 год., а вліті навіть раніш вставання. Не валятися вранці в ліжку. Лежання в ліжку без сну розслабляє здоров'я.

ЗАНЯТТЯ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ. Займаючися спортом і руханкою, слід завжди пам'ятати, що тренування повинне зміцнювати здоров'я, сприяти всебічному фізичному розвитку. Кожний, хто вправляє щоденно руханку, буде завжди почувати себе свіжим, бадьорим і завжди готовим до виконання будь-якого завдання чи праці. Після того, як ви проробили цілий ряд вправ з вашої

щоденної індивідуальної руханки, треба по змозі скупатись чи, взагалі, хоч обтертись губкою. Після обтирання чи купання треба почистити зуби, після чого — снідання. Спортивне тренування слід провадити через день. Тренування в навчальні дні (коли ви десь учитесь або студіюєте) краще провадити між 6—8 год. вечора. Тривалість кожного тренування 75—100 хвилин. У неділю організуйте з товаришами прогулянку в терен. Тут час можна використати найкраще, граючи у відбиванку, пориванку та й інші спортивні гри. В такий час найліпше змагатись за ВФС, що проходить дуже легко й емоціонально. У дні, вільні від тренування, слід приділяти годину для легких руханкових вправ на повітрі. Цю „годину повітря“ корисно провадити ввечері, — тоді сон буде міцніший. „Годину повітря“ можна також заповнювати пішохідною прогулянкою, спокійною їздою на совах, грою у відбиванку тощо. А основне ось що: кожний спортсмен

повинен вести над собою самоконтроль. Цілком зрозуміло, що перш ніж почати займатись будь-якою ділянкою спорту, треба обов'язково піти до лікаря, щоб порадить вам, у якій мірі ви можете провадити тренінг, чи не хворе у вас щось. Треба стежити за своїм самопочуттям і спортивними результатами. Для цього треба мати окремий зшиток, де ви записуєте лише свої результати, про сон, коли він у вас був, про ганий і т. ін. З цим зшитком ви завжди можете піти до лікаря, який дасть поради щодо поліпшення стану здоров'я.

Не лінуйтесь, а поволі привчайтеся до організованого і плянового життя. Побачите, що не багато часу мине, у вас не одно зміниться на краще. Вірте це мені, старому спортсмену, колись теж так не вірив у правду всього читаного з спортивних журналів, коли спробував, то вже тепер не можу собі уявити свого життя без спортивної систематичної і плянованої. Ну, не в вас більше затримувати. Час на тренування в наступному числі. У вас будуть які запитання, то я з тою відповім і пораджу. Зі спортивним привітом.

М. Пшен'юрський:

„Літній вечір над Бугом“

»НАША БАТЬКІВЩИНА«

Поцікавив вас нововиданий посібник з географії українських земель „Наша Батьківщина“? Зазнайомтеся з ним.

Написав його проф. Іван Тесля, а видає Українське Видавництво Краків-Львів. Об'єм — 180 сторінок. Зміст унаочнюють мапки і схеми (лишень у першій частині — 8), цікаві світліни (35) і статистичні таблиці. Окладина, роботи М. Левицького, символізує хліборобство українських земель (сніп пшениці і соняшники).

Посібник розподілюється на три частини. Перша подає загальні відомості з географії українських земель; друга описує географічні країни, кожна зокрема; третя знайомить нас з галузями господарства.

Кожна частина творить цілість.

Посібник характеризує: змістовність, багатство відомостей, систематичний і дуже точний розподіл матеріалу за згорні наміченим пляном, гарна мова, легкий стиль, замилювання автора до обговорюваного предмету та велика сумлінність в опрацюванні.

Наведені прикмети роблять цю книгу важливим посібником для набутих домогостей про українські землі, що в доступній формі.

Підхід до учня читача був більш відповідний, якби автор у частині розмістив мапки окремих географічних країн, що їх описує, або загальну фізичну карту українських земель при кінці книжки та збільшив третю частину діаграмами і картографічними таблицями. (Думаю, що на перешкоди передовсім воєнній обстановці, в яких появилася ця книжка). Відчуваю також брак гарних географічних підібраних з нашої літератури.

Згадані мотиви дозволяють сказати дещо заввагу, зазначену на обкладинці книжки: „Посібник більш зрозумілий і цікавий, якщо його читатимете на горнятій карті“ — на: „Якщо дозволяємо собі збагатити себе поглибленими відомостями українських земель, то мусять читати, а вивчати українські землі з посібника з допомогою фізичної мапки номорських країв“.

Др. Олена СТО

E. Rim

Львів, Вінерштрассе 74

(Городецька) тел. 261-21

Великий вибір:

I. ГАЛЯНТЕРІЙНИХ ТОВАРІВ:

краватки, шалики, хусточки, гребінці, щіточки, апарати до голення, дзеркала, лямпочки, штучна біжутерія і т. п.

II. КОСМЕТИЧНИХ ТА ПАРФУМЕРІЙНИХ ВИРОБІВ

засоби до прання і миття, щітки, паста до взуття і чистення, термоси, батареї і т. п. креми, пудри, кольонські води, парфуми й інш. косметика

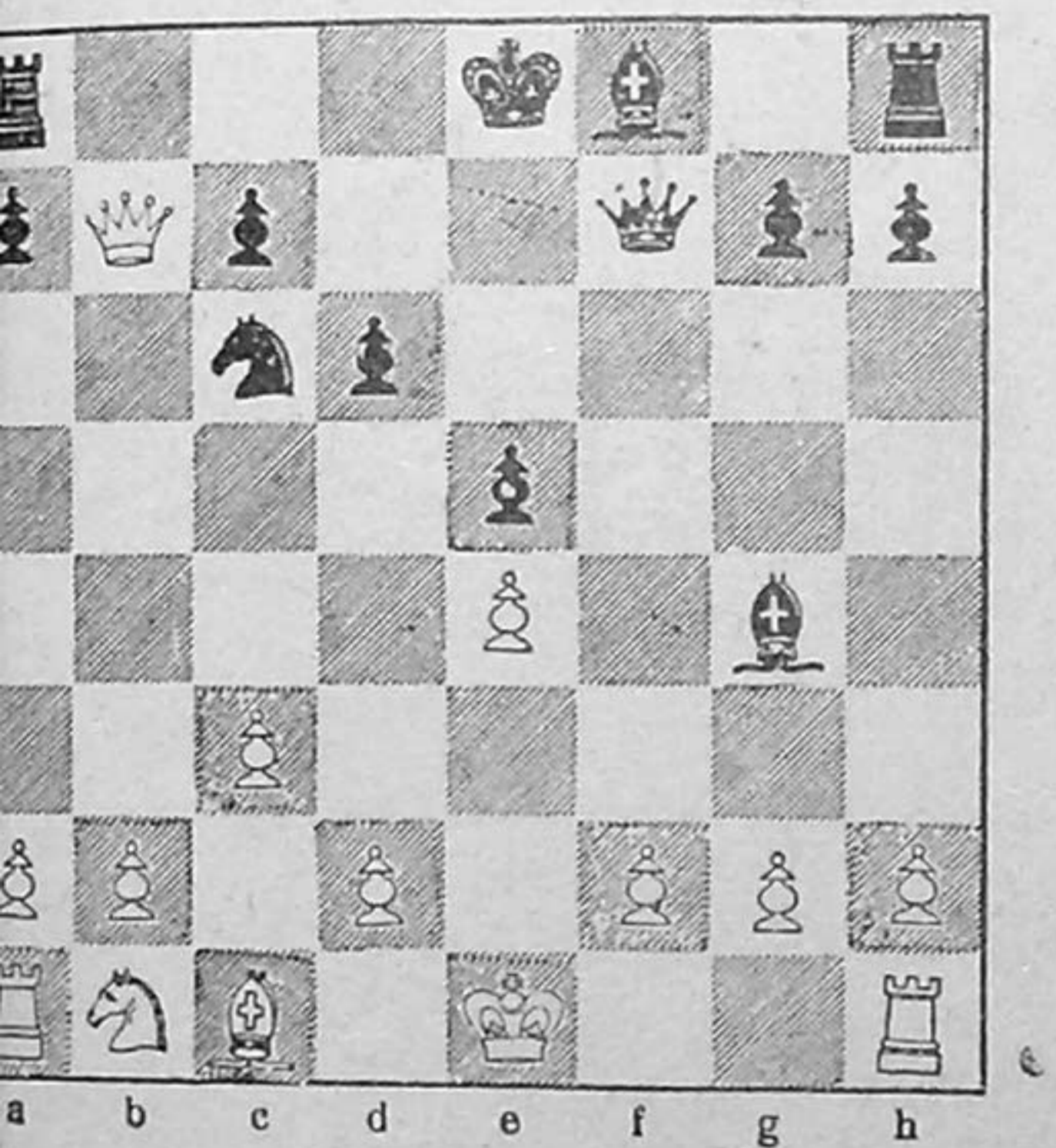
III. ТОВАРІВ ДОМАШНЬОГО ТА ГОСПОДАР. ВЖИТКУ.

Лискавична війна... на шахівниці

Швидке розвинення фігур, тобто відбиття їм ліній удару і виведення їх на найбільш підході позиції, дасть нам уже найранішій стадії партії свободну гру, великими можливостями атаки. Та коли ми при цьому ще й не дамо противникові розвинути, обмежуючи обсяг діяльності його фігур, спихаючи ті фігури на некорисні місця, зменшуючи, таким чином, їхню „боездатність“ — тоді дістанемо першу й найважливішу передумову перемоги. Другий етап — це реалізація позиційної переваги: не даючи противникові прийти до голосу, швидкою дією вносимо розгром у його нескладовані, погано розміщені сили, висліді дістаємо вирішну матеріальну перевагу або й даємо — мата.

Як гарний зразок мініатюрної партії може нам послужити партія мистця світу, а саме Алехіна, розіграна в Парижі 1913 р. Білі: Родзінський — Чорні: д-р А. Алехін.

1. e2 — e4 e7 — e5, 2. Kg1 — f3 — d6, 3. Bf1 — c4 Kb8 — c6, 4. c2 — Bc8 — g4, 5. Dd1 — b3 Dd8 — 6. Kf3 — g5 (Коли 6. D × b7, то 6... Bb8, 7. Da6, 8. Da4 і відкрита для чорної вежі в b становить повноцінну рекомпенсу за втраченого пішака). 6... Kf8 — 7. Bc4 × f7 (По жертвувану фігуру виводять відбивають). 7... Kh6 × f7, 8. Kg5 × f7 Dd7 × f7, 9. Db3 × b7 (грама) 9... Kpe8 — d7. (Для чор-

краще віддати вежу, ніж коня c6, тому припаде в дальшому ході партії важлива роля. Подруге, дама на c7 стоїть цілком пасивно і не бере участі в боротьбі).

10. Db7 × a8 Df7 — c4. Всі сили білих замкнені, їхня дама заблокована, зате чорні прегарно розви-

11. f2 — f3 Bg4 × f3! 12. g2 × f3 — d4!, 13. d2 — d3 (13. c × d не грає так скоро, як хід в тексті, але в 13... D × c1 + i 14... D × h1 і дістають багато кращу гру). 13... Dc4 × d3, 14. c3 × d4 Bf8 — c7. Да 1 × h8 (нема рятунку!) Bc7 — + мат.

Розв'язка задачі з попереднього номера:

1. ... a7 — a5! і в залежності від того, куди відійде вежа, наступає 2. ... B × b2, або c3 — c2. На Kd2 — d3 білі відповідають 2. ... c4 × d3.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Німфа — Дуже дякуємо за листа. Ми знаменито бавилися, читаючи його. Він куди кращий, як Ваші поезії, і використовуємо його у нас при найближчій нагоді. Редактори „Дороги“ трохи молодші, як Ви їх описуєте. Пишіть.

О. Г. Немирич, Андрій і В. Дубенко, Рогатин — Любовної лірики і ще присвяченої вибранкам Вашого серця — не можемо містити.

Мрр. Вол. Савицький, Дзвинячка — Дуже дякуємо за фотографії і будемо вдячні за Вашу співпрацю. Надіслані фото помістимо, крім акту, який до журналу для молоді не надається. Пишіть і присилайте ще.

Гурток дівчат зі Сянока — Листа одержали. Ваші завваги для нас дуже цікаві. Пишіть безпосередньо до нашої редакції свої думки і побажання. Ми все будемо радо відповідати.

Ів. Попель-Сулима, Колін — За листа і фото дуже дякуємо — використаємо.

Св. Струць, Холм — Листа одержали. Ваше бажання постараємося виконати.

Марина Олесюк, Холм — Ваша моряцька пісня починається так, як „Пісня Норманів“ Устияновича.

Продовження на ст. 80.

Магічний квадрат

В. С.

1	2	3	4	5
2				
3				
4				
5				

Букви:

а, а, а, а, в, е, е, е, е, з, з, з, к, к, к, н, о, о, о, о, р, р, р, с, с, розмістити в квадраті так, щоб утворені з них слова, читані по земно і до земно, мали таке значення:

1. Український вояк у минулому.
2. Стояча вода.
3. Римський бог.
4. Є в цирку.
5. Заголовок одної поезії Шевченка.

Розв'язка розетки з попереднього числа

1. Мазепа, 2. арабам, 3. береза, 4. ре-зета, 5. перука, 6. апарат, 7. аматор.

Саме появився:

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ СЛОВНИК

з доруки Українського Наукового Інституту в Берліні,

опрацьований

Зеноном Кузелею і Ярославом Рудницьким при співучасті Карла Г. Маєра

Об'єм: 1494 + 40 сторінок. В полотної оправі ціна: 18 РМ.

Можна набути в видавництві Розсильна книгарня для українських книжок та часописів

R. Herrosé's Verlag, Gräfenhainichen Kreis Bitterfeld

Книжку висилаємо тільки за післяплатою. Грошей прошу наперед не висилати.

БАТ СТЕПАН

українська-агентура часописів - журналів

поруває:

- Часописи
- Журнали
- Листівки
- Календарі
- Шкільне приладдя й інш.

Станіславів вул. Київська ч. 14.

ВСЕ НАЙКРАЩЕ, потрібне до

ПРАННЯ, МИТТЯ І ЧИЩЕННЯ

МИЛО, МИЛЬЦЯ, ПОРОШКИ також першоякісні

КОСМЕТИКИ до щоденного вжитку тільки у фірмі:

ПЕТРО ШУДРАК ЛЬВІВ — вул. ГАЛИЦЬКА 11

ФОТОКУТОК

Містимо три світлини із тих, які надіслали нам наші читачі (ст. ст. 69, 78 і тут нижче. Рівночасно подаємо й оцінку цих світлиць.

„ПРИЗАБУТИЙ ЗАКУТОК“

Добрий приклад архітектурної світлини, робленої зм'якшуючим об'єктивом. М'яка градація паперу віддає вірно скалю тонів. Лівий бік світлини має композиційно добрі лінії образу, що ведуть до головного пункту (акценту), який є найясніший, але уміщений він надто близько центру образу. Було б добре праву частину образу відтяти, бо вона й так не має цікавих архітектурних елементів, а тоді акцент образу стояв би дещо збоку.

„САМІТНЯ СОСНА“

Технічно світлина зроблена дуже добре. Відрізняється жар літнього сонця, ніби запах живиці йде від цієї сосни. Світливець мав сонце трохи з лівого боку, тому виходить пластичне тінювання стовбура дерева. Хібною світлини є те, що стовбур дерева ділить вертикально цілий образ на дві рівні частини. Симетричність у композиції образу небажана.

„ЛІТНІЙ ВЕЧІР НАД БУГОМ“

Ця світлина роблена „під сонцем“, тобто сонце було перед світливцем у горішній частині неба за хмарами, тому дало такі контрасти освітлення хмар, види та зелень. Це типічно горизонтальна композиція, бо всі площини і лінії йдуть горизонтально. Але до цього образочка побажаним було б додати на перший плян щось з надбужанської рослинності або штафаж на волі якогось рибачка, туриста чи переїжджого на човні. Бо самі сконстрастовані хмари, силуетково чорний горизонтальний краєвид не творить милого враження. Праву частину образу треба прояснити, цілість скопіювати на м'якому папері. Спроба світлити на сонці вимагає від світливця великого досвіду, але дає часто надзвичайні світляні ефекти.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Мирон Кривий — Скалат — Ви покищо не знаєте ще примітивних правил віршу.

Орест Романшин, Станиславів — За загадки дякуємо. Використали.

Василь Вінтоняк, Манява — Вам радимо ще вчитися, а щойно пізніше братися писати вірші.

Василь Сірський, Соколівка — Те, що Ви написали, дуже слабе, отже годі Вам щонебудь радити.

Богдан Гнідь, Юськовичі — Ваша стаття про фотографію, на жаль, не оригінальна, тому не можемо помістити.

Василь Долишняк, Яблонів — Ми раді, що наш журнал Вам подобається. Приєднуйте нам читачів. Ваш віршик ще дуже слабенький.

Іван Лосюк, Олешів — Вам ще чати писати. Радимо взятися до науки, а не думати про писання книжок.

Євгенія Янчевська — До друку зовсім не надається.

Федір Смеречук — Вашого листа передали Св. Гординському.

Богдан Мурський — Ваш спомин прочитали з цікавістю, але до друку він не надається.

Тарас Мишолівський, Перемишляни — Дуже гарно, що Ви хочете написати оповідання, але охоти ще замало — треба мати також талант. Якщо ми маємо Вам ще піддати тему до Вашого твору, то краще не пишть.

Л. Грицак — Озеряни: — Ваші вірші, на жаль, в коші. Не радимо писати поезію.

Михайло Кравець — Ваші вірші зовсім не надаються до друку. Радимо кинути віршування.

Мр. Савицький Володимир:

„Призабутий закуток“

„Дорога“ — ілюстр. журнал. Появляється 15-того кожного місяця. Видає „Українське В-во“, Краків-Львів, Унгарська штрассе 21. Тел. 233-23. — За редакцію відповідає: Др. Юрій Старосольський — Передплата: річ. 8.— зл., піврічч. 4.— зл. Поодинокі число 80 гр. — ЦІНИ ОГолошень: Ціла сторінка 640.— зл., 1/2 сторінки 320.— зл., 1/4 сторінки 160.— зл., 1/8 сторінки 80.— зл. Оголошення в тексті 100% дорожчі. — З друкарні Укр. Академії Наук у Львові, Postgasse 11. — Ukrainische Monatschrift „DORONA“ (Der Weg). Verlag: Ukrainischer Verlag, Krakau, Zweigstelle Lemberg, Ungarnstrasse 21. — Druck: Druckerei Ukr. Akademie der Wissenschaften, Lemberg, Postgasse 11.